

Modern Dönemde İktisadi ve Sosyal Yönleriyle Ahilik Geleneği: Mudurnu Üzerine Bir İnceleme*

Yahya Ateş, Muhammed Emin Durmuş**

Öz: Ahilik, Anadolu'nun ticaret hayatını uzun yıllar düzenleyen bir kurum olarak öne çıkmıştır. Ekonomik, sosyal, kültürel ve ahlaki etkileriyle öne çıkan ahilik, ticaretin sadece maddi kazançları üzerine değil, toplumun bütününe kucaklayan bir iş etiği ve dayanışma kültürünü de oluşturmuştur. Günümüzde küresel ticarete yaşanan etik sorunlar, ahilik geleneğinin yeniden değerlendirilmesini gerektirmektedir. Mudurnu, ahilik geleneğini günümüzde yaşatma amacı güden önemli bir ilçe olarak öne çıkmaktadır. Nitekim Mudurnu, 2015 yılında UNESCO'nun Dünya Mirası Geçici Listesi'nde "Mudurnu Tarihi Ahi Kenti: Ahiliğin Tanıkları (Bolu)" olarak yer almıştır. Çalışmada Mudurnu'da devam ettiği bilinen ahilik teşkilatının günümüze ne derecede aktarıldığının araştırılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda Mudurnu esnaflarından 8 kişiyle görüşmeler yapılmıştır. Araştırmada, ahilik geleneğinin Mudurnu'da günümüz ticaret ortamında hala etkili olduğu anlaşılmış; ancak bazı değişikliklerin yaşandığı görülmüştür. Geçmişe nazaran azalmış olsa da ahilik anlayışının ve bununla birlikte ahilik ritüellerinin ilçede halen devam ettirilmeye çalışıldığı tespit edilmiştir. Görüşülen esnafların halen ahilik anlayışına göre ticaretlerini düzenledikleri anlaşılmaktadır. Ancak, usta-çırak ilişkisinin azalması, ahilik geleneğinin yeni nesle aktarılmasını olumsuz etkilemiştir. Bu çalışma, Mudurnu'daki ahilik geleneğinin günümüzdeki durumunu değerlendiren özgün bir çalışma olarak literatüre katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam İktisadı, Ahilik, İş Ahlakı, Mudurnu, Ticaret, Ahlak, Esnaf, Çırak.

Abstract: Ahilik has emerged as an institution that regulated the trade life of Anatolia for many years. With its economic, social, cultural, and moral effects, ahilik has created a work ethic and solidarity culture that embraces the whole society, emphasizing that trade is not only about material gains. The ethical issues encountered in global trade today necessitate a reevaluation of the ahilik tradition. Mudurnu stands out as an important district aiming to preserve the tradition of ahilik in the present day. Indeed, Mudurnu was included in UNESCO's World Heritage Temporary List in 2015 as "Mudurnu Historical Ahi Town: Witnesses of Ahilik (Bolu)". In this context, interviews were held with 8 people from Mudurnu tradesmen. The research aims to investigate to what extent the ahilik or-

* Bu çalışma Doç Dr. Muhammed Emin Durmuş danışmanlığında Yahya Ateş tarafından Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Ekonomisi ve Finansı Anabilim Dalında hazırlanmış olan "Günümüzde Ahilik Uygulamaları: Mudurnu Örneği" adlı yüksek lisans tezine dayanmaktadır.

** Sorumlu Yazar

@ Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, yahyatess@gmail.com

0000-0001-5552-3982

@ Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, muhammeddurmus@sakarya.edu.tr

0000-0003-2468-8551

Ateş, Y., Durmuş, M. E., (2024). Modern Dönemde İktisadi ve Sosyal Yönleriyle Ahilik Geleneği: Mudurnu Üzerine Bir İnceleme. *İş Ahlakı Dergisi*, 17 (2), ss. 23-58.

Araştırma Makalesi

© İGİAD
DOI: 10.12711/tjbe/m4240
Turkish Journal of Business Ethics, 2024
isahlakidergisi.com

Başvuru: 20.03.2024
Reviz: 05.07.2024
Kabul: 02.08.2024
Erken Baskı: 04.09.2024

ganization, known to continue in Mudurnu, has been transmitted to the present day. In the study, it is understood that the ahilik tradition is still effective in the current trade environment in Mudurnu; however, some changes have been observed. Although diminished compared to the past, it has been determined that the understanding of ahilik and the associated rituals are still being attempted to be maintained in the district. It is understood that the interviewed tradesmen still organize their trades according to the ahilik understanding. However, the decrease in the master-apprentice relationship has negatively affected the transmission of the ahilik tradition to the new generation. This study presents an original contribution to the literature by evaluating the current situation of the ahilik tradition in Mudurnu.

Keywords: Islamic Economics, Ahilik, Business Ethics, Mudurnu, Trade, Ethics, Artisan, Apprentice.

Giriş

İnsanlık tarihine bakıldığında, toplumların üretim ve tüketim yapılarının sürekli değişim ve dönüşüm içerisinde olduğu, bir başka ifadeyle insanlık tarihinin belli başlı dönemlerden geçtiği görülmektedir. İnsanlık tarihine yön veren bu dönemlerden ilkinin insanların avcı-toplayıcı yaşam tarzından yerleşik hayatı simgeleyen tarım toplumuna geçiş olduğu, ikincisinin ise tarım toplumundan kitlesel üretim, tüketim ve eğitimin hüküm sürdüğü bilgi toplumuna geçiş olduğu söylenebilir (Aydın, 2004). Bilgi toplumuna geçilmeden önceki toplumlarda emek yoğun üretim söz konusuydu. Dolayısıyla bu üretim tarzında amaç zorunlu ihtiyaçların karşılanması olduğu için ürünler talebe göre üretilmekteydi. Ahilik teşkilatı da tam da bu dönemde iktisadi hayatta önemli fonksiyonlar icra etmiş bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim ahilik teşkilatı, esnafları bir araya getirip onların uyması gereken kuralları belirlemekten, çırakların mesleki ve ahlaki eğitimlerine kadar pek çok alanda etkin görevler yerine getirmekteydi.

Endüstri devrimiyle birlikte yaşanan teknolojik gelişmeler toplumların başta sosyoekonomik olmak üzere siyasi ve kültürel yapılarında da önemli değişikliklere sebep olmuştur. Nitekim 20. yüzyılın başlarında Henry Ford tarafından başlatılan ve “fordizm” adı verilen kitlesel üretim tarzı, endüstri alanında önemli atılımlara yol açmıştır. İş bölümüne dayalı kayar bant sisteminin kullanıldığı bu üretim tarzıyla birlikte tek tip ürünlerin seri ve kitlesel olarak üretilmesine olanak sağlanmıştır (Yertüm, 2017). Ancak fordizm, 1960’larda yeni dünya düzeninin getirmiş olduğu yenilikçi ve rekabete dayalı koşullara uyum sağlamakta zorlanmış (Saklı, 2013), özellikle 1970’de yaşanan kriz sonrasında yerini daha esnek yapıya sahip olan, dolayısıyla tüketicilerin taleplerine hızlı bir şekilde cevap verebilen ve daha fazla kar getirme imkanı olan post-fordist üretim sistemine bırakmıştır (Aydın, 2004; Özkalp & Sungur, 1997). Üretim anlayışında yaşanan bu değişimlerde tüketicilerin talepleri veya işçilerin refahı gibi durumlardan ziyade karlılık ön plana

çıkılmaktadır. Günümüz üretim anlayışında da bu düşünceyle hareket edildiği görülmektedir. Nitekim son zamanlarda iş yerinde maneviyata dair çalışmalar literatürde kendine yer bulmaktadır. İş yerinde maneviyat denince akla ilk olarak şirketlerin samimi olarak işçilerinin manevi dünyalarını dikkate aldıkları gelebilir. Ancak durumun görüldüğü gibi olmadığı literatürdeki çalışmalardan anlaşılmaktadır. Bu çalışmalarda işçilerin manevi yönlerinin dikkate alınıp, bu yönlerine dair desteklerde bulunulmasıyla işçilerin verimliliği arasında doğru yönlü bir ilişki olduğu ifade edilmektedir (Berzah-Çakır, 2015; Dinçer vd., 2021; Örgöv-Günalan, 2011).

Bütün bu açıklamalardan da anlaşıldığı üzere insanların üretim ve buna bağlı olarak tüketim anlayışları bilgi çağında da sabit kalmamış, bilakis değişiklik devam etmiştir. Bu değişimin arka planında ise genellikle şirketlerin kar maksimizasyon düşüncesinin yattığı söylenebilir. Bu durum işçilerin, iş hayatlarında mutlu olmalarına, hayatlarını büyük ölçüde işlerini temin etmek için yaşamalarına yol açmaktadır. İnsanların iş yerlerindeki mutsuzluğunu gidermek için günümüzde her ne kadar iş yerinde maneviyatla ilgili birtakım çalışmalar yapılsa da bunların yeterli olmadığı söylenebilir. Bu bağlamda İslam dininin iktisadi anlayışını benimseyerek yola çıkan bir esnaf örgütlenmesi olan ahilik teşkilatı, işçilerin iş yerlerindeki manevi tatmininin sağlanması açısından günümüz için ufuk açıcı bir örneklik oluşturmaktadır. Yüzyıllar boyunca Anadolu topraklarında faaliyet göstermiş olan ahilik anlayışı, işçilerin maddi ve manevi yönlerini birlikte ele almış ve işçilerin hem dünyasını hem de ahiretini mamur etmeyi amaçlamıştır. Geçmişten bize miras kalan bu anlayıştan alınacak pek çok örneklik bulunması hasebiyle ahilik, üzerinde çalışılması gereken bir konudur.

Günümüzde liberalizm etkisinde kalmış ekonomi anlayışının değişim ve dönüşüme ihtiyacı vardır. Bu da ancak insanların fikri dönüşümleriyle olacaktır. Bu noktada ahilik, iş dünyasına güzel bir model sunmaya devam etmektedir. 13. yüzyılda başlayıp zamanla tüm Anadolu'ya yayılmış olan bu teşkilat, günümüzde lokal olarak da olsa bazı yerlerde varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Bu yerlerin başında, ahiliği şehir isminin sıfatı olarak kullanmaya devam eden ve “Tarihi Ahi Kenti” olarak isimlendirilen Mudurnu gelmektedir. Günümüzde değişen şartlara rağmen halen Mudurnu esnafı tarafından yaşatılma gayesi güdülen bu teşkilatın araştırılması önem arz etmektedir. Çünkü büyük işletmelerin küçük sanatkarların yerini aldığı günümüz dünyasında bu sistemi korumayı başarmak oldukça önemlidir.

İleride detaylı bir şekilde ele alınacağı üzere literatürde ahilik üzerine yapılmış çalışmalar mevcuttur. Kırşehir, Balıkesir, Eskişehir, Kapalıçarşı, Elazığ, Erzincan gibi bölgelerde yapılan çalışmalar incelendiğinde ahiliğin bilinirliği, uygu-

lanışı, günümüze yansımaları gibi konular üzerinde durulmuştur. Çalışmalarda ahiliğin bilinirliğinin zayıfladığı, esnafın ahiliği bilmedikleri, ahiliğin sadece bir esnaf teşkilatından ibaret olarak anımsandığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Literatürde doğrudan çalışma alanımız olan Mudurnu'daki ahilik ile ilgili çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmalardan biri 2023 yılında yapılmış olup, çalışmada genel hatlarıyla ahiliğin ortaya çıkışı, dini, sosyal, ekonomik ve kültürel hayata etkisinden bahsedilmiş, akabinde ise ahiliğin günlük hayata yansımaları bazı kişisel görüşmelerden hareketle ortaya konmaya çalışılmıştır (Altunöz, 2023). 2017 yılında yapılmış olan başka bir çalışmada 316 kişiyle anket çalışması yapılarak müşterilerin esnaf ile ilgili görüş ve algıları esas alınarak esnafın ahilik değerlerine sahiplik düzeyi ölçülmeye çalışılmıştır. Sonuçlar, Mudurnu bölgesinde ahilik değerlerinin toplumsal kalkınmayı ve huzuru sağlamaya devam ettirdiğini göstermiştir (Darı, 2017). Her ne kadar bu çalışmada Mudurnu'daki ahiliğin mevcut durumu ölçülmeye çalışılsa da örneklem olarak sadece müşterilerin seçilmiş olması bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Mudurnu'daki ahilik anlayışı ve uygulamalarının tam olarak anlaşılabilmesi için bizzat sistemin uygulayıcıları olan esnafın konu hakkındaki görüşleri kapsamlı bir şekilde incelenmelidir. Bizim çalışmamızda, diğer çalışmalardan farklı olarak Mudurnu'daki ahilik anlayışı, uygulamaları ve günümüz esnafları için nasıl bir örneklik oluşturacağı meselelerinin bizzat bu kurumun mensupları kabul edilen esnafın gözünden ortaya konulmaya çalışılması araştırmamızın özgün değerini oluşturmaktadır. Nitekim ahiliğin hem mevcut durumu hakkında bilgi sahibi olmak hem de geleceğiyle ilgili neler yapılması gerektiği noktasında bir şeyler söylemek için ahilik mensubu esnaflarla görüşme yapmak kaçınılmazdır. Böylece diğer çalışmaların eksik bıraktığı hususlar doldurulmuş olacak ve ahiliğin devamlılığı noktasında neler yapılabilir, bunlar tespit edilmiş olacaktır. Bu bağlamda 8 esnafla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Çalışma neticesinde Mudurnu esnafının ahiliği algılayış biçimi, ahilik ritüelleri, Mudurnu'da devam etmesinin sebepleri, ahilik kapsamında insan ilişkileri, ahiliğin kapitalist düzen içerisinde tekrar uygulanabilirliği, diğer esnaflara nasıl örneklik oluşturabileceği gibi konular esnafın gözünden ortaya konmaya çalışılmıştır.

Kavramsal Çerçeve

“Kardeşim” anlamındaki “ahî” kelimesinden ya da eski Türkçede cömert anlamındaki “akı” kelimesinden türediği ileri sürülen (Kazıcı, 1988) ahilik, iş ve ahlak disiplinini usta-çırak ilişkisi içinde yerine getiren, çalışmayı adeta ibadet niteliğinde gören bir anlayış şeklinde tanımlanmaktadır (Bayram, 2018). Bir başka tanımda

ise ahilik, 13. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar Anadolu'nun pek çok yerinde teşkilatın ilkelerini benimseyip ahlaki olgunluğa ermiş insanlar yetiştirmeyi ve iş yerleri arasındaki tertip ve düzeni sağlamayı hedefleyen esnaf ve sanatkarlar birliği olarak ifade edilmiştir (Çağatay, 1974).

Ahilik teşkilatının kurucusu Ahi Evran, Abbasi Halifesi tarafından fütüvvet anlayışının temsilcisi olarak 1205 yılında Anadolu'ya gönderilmiş ve ahiliğin temelleri burada atılmıştır. Ahi Evran öncülüğünde kurulan Anadolu Ahileri ve Anadolu Bacıları, Türklerin medeniyet tarihleri içerisinde göstermiş oldukları en güzel teşkilat örneklerinden biridir. Ahiliğin, Anadolu'da faaliyet gösteren ilk meslek dalı debbağlık olmuştur. Bundan sonra ahilik, 32 sanat koluna ayrılmış ve daha sonra bu sayı giderek artmıştır (Çağatay, 1996; Ecer, 2001). Ahi Evran, Anadolu'nun pek çok yerinde bulunarak ahilik teşkilatının ülke genelinde yayılmasını sağlamıştır. Bu duruma değinen Âşıkpaşazâde, Anadolu'nun Türkleşip İslamlaşma ve vatanlaşma sürecinde etkin rol oynayan, manevi halleri yüksek salih insanların Gaziyân-ı Rûm, Ahiyan-ı Rûm, Abdalan-ı Rûm ve Bâciyân-ı Rûm olduğunu açık bir şekilde ifade etmektedir (Paşazâde, 2003). Nitekim Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda Ahilerin çok büyük paylarının olduğu bilinmektedir (Köprülü, 1991). Ahiliğin Osmanlı'da da benimsenmesiyle birlikte ahilik, İslam Medeniyeti içerisinde asırlarca ayakta kalmayı başararak evrensel bir boyut kazanmıştır (Şeker, 1996).

Ahiliğin daha iyi anlaşılması için fütüvvete de değinmek gerekir. "Gençlik, kahramanlık, cömertlik" manalarına gelen fütüvvet (Uludağ, 1996), 9. yüzyıldan itibaren tasavvuf ile etkileşim içerisinde olmuştur. Bu dönemde fütüvvet, tasavvuf ile bütünleşerek kurumsallaşmaya başlamıştır (Ocak, 1996). 12. yüzyıla gelindiğinde Abbasi Halifesi, zayıflayan otoriteyi tekrar güçlendirmek ve toplumun desteğini almak için 1187 yılında fütüvvet teşkilatı'na girmiştir. Böylece fütüvvet, resmi bir yapıya dönüşmüştür (Polatoğlu, 2017). Fütüvvet, bu tarihi merhalelerden geçerek mesleki bir şekle bürünmek suretiyle ahilik teşkilatına dönüşmüştür.

Ahilik, Osmanlı Devleti'nin iktisadi zihniyetini de önemli ölçüde etkilemiştir. Osmanlı Devleti'nin iktisadi sistemi, Anadolu gelenekleriyle etkileşim içerisinde olmuştur. Burada etkileşim kurduğu en önemli grup ahiler olmuştur. Ahiler, Osmanlı'nın kendine özgü iktisat anlayışının oluşmasında ciddi bir katkı sağlamışlardır. Batı medeniyetini yönlendiren en önemli faktör burjuva sınıfı olurken, Osmanlı'yı ahi zihniyeti yönlendirmiştir. Yine kapitalizmin öne çıkardığı bireysel menfaatin Batı'daki temsilcileri burjuva iken, Osmanlı'da toplum menfaatini önceleyen ahiler karşımıza çıkmaktadır. Bu anlayışın bir tezahürü olarak Osmanlı'da talep yönlü değil arz yönlü bir iktisat anlayışı gelişmiştir (Tabakoğlu, 2021).

İktisadi davranış toplumun içinde bulunduğu sosyal şartlara ve zihniyet dünyasına göre şekil almaktadır. Ülgener, geleneksel ekonomik yapıların ahlaki ve dini değerler üzerine kurulu olduğunu ifade eder. Ahiliğin ortaya çıktığı dönem ve toplum yapısına bakıldığında ekonominin toplumsal refah, kanaatkarlık, ölçülülük ve adil paylaşım gibi ahlaki normlar üzerine kurulduğunu ve bunun o günün zihin dünyasına uygun olduğunu söylemek mümkündür (Ülgener, 2006). Selçuklularda ilk defa ortaya çıkıp Osmanlı döneminde kurumsallaşan ahilik anlayışının tasavvufun da etkisiyle Osmanlı toplumunun ekonomik hayata bakışına önemli etkileri olmuştur. Bu bağlamda Osmanlı toplumunun ekonomik ve ticari hayata bakışının anti-merkantil bir zihniyetin ürünü olduğu söylenebilir (Sayar, 2013). Bu zihniyetin etkisiyle de Osmanlı toplumu dışa kapalı, durgun, ağır, sanat yoğun bir iktisadi yapıyı benimsemiştir (Ülgener, 2006). Sanayileşme ve kapitalizmle birlikte sosyal şartlar, mübadele anlayışı, üretim araçları ve tüketim alışkanlıklarında önemli değişiklikler, bir başka ifadeyle dönüşüm meydana gelmiştir. Bu da beraberinde geleneksel ekonomik yapının çözülmesine ve modern ekonomik sistemin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Buna bağlı olarak ahilikte hakim olan toplumsal refah, diğerkamlık, kanaatkarlık, adalet gibi normlar günümüz ekonomilerinde yerini bireysel çıkar, hırs, kar maksimizasyonu ve rekabete bırakmıştır (Ülgener, 1984). Modern ekonomilerde geleneksel ekonomilerin aksine rasyonalite egemen olduğu için ekonomik kararlarda ahlaki ve sosyal değerlerden ziyade piyasa ekonomisi ve rekabetçi dinamikler gereğince rasyonel hesaplamalar ve kar maksimizasyonu dikkate alınır. Modern ekonominin getirmiş olduğu sorunları minimize etmek için ahlaki ve sosyal değerlerin yeniden yapılandırılması ve toplumsal dayanışma ile adaletin güçlendirilmesine ihtiyaç vardır (Ülgener, 1981). Bu bağlamda ahilik kültürü, modern ekonomik sorunlara çözüm arayışında önemli bir ilham kaynağı olarak görülebilir.

Ahilik teşkilatı, yalnızca ticari boyutla sınırlı kalmayarak askeri, sosyal, kültürel ve dini alanlarda da önemli fonksiyonlar icra etmiştir (Göçer, 2017). Ahilerin, eğitimden törenlere, misafir ağırlamadan toplantılara kadar çok zengin bir sosyal ve kültürel hayatı vardır (Aytekin, 2018). Ekonomik anlamda da ahiler, güçlü bir orta sınıf oluşturma gayesi gütmüşlerdir. Bu dengeyi korumak adına üretime önem vermişler; ancak ihtiyacın ötesinde israf oluşturabilecek bir üretimden uzak durmuşlardır. Böylece arz talep dengesini korumuşlardır (Yılmaz-Köse, 2022). Ekonomik anlamda dayanışma ve yardımlaşmaya çok önem vermişler, bu sebeple orta sandıklarını kurmuşlardır (Ekinci, 1991). Böylece toplum içinde zayıf düşen kimselerin, özellikle esnafın kollanıp korunmasını hedeflemişlerdir. Ahilik, ticari hayatın ötesinde belli başlı alanlarda da birtakım hedefleri gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Bunlar; insanların dünyevi ve uhrevi mutluluğa ulaşmasını sağlamak (Ceylan,

2013), toplumun huzur ve sükunetini korumak (Ekinci, 1991), ahlaklı ve erdemli insanlar yetiştirmek suretiyle ideal toplumu oluşturmak (Darı, 2017), adil bir düzen kurmaktır (Ekinci, 1991).

Ahilik teşkilatına yapı itibarıyla bakıldığında hiyerarşik bir düzen görülmektedir. Esnaf; yamak, çırak, kalfa ve usta olarak aşamalı bir eğitimden geçmektedir. Yamak olarak mesleğe başlayan bir genç, işi öğrendikçe bir üst sınıfa geçerek son aşamada mesleğinin ustası olur. Usta olduktan sonra da mesleğini yaşatacak yeni çıraklar yetiştirir (Uslu, 1982). Ahilikte ayrıca bir yönetim kurulu olur ve bu yönetim kurulunun en başında Ahi Baba bulunur. Ahi Baba, çarşı içerisinde gerekli tertip ve düzeni sağlamaktan, esnafın sıkıntılarını dinleyip çözmekten, ahiliğe yakışmayacak durumlara karşı gerekli tedbirleri almaktan sorumludur (Ekinci, 1991).

İktisat sosyolojisinin öncü isimlerinden Karl Polanyi, kapitalizm öncesi dönemlerde iktisadın toplumsal ilişkilerin içine gömülü olduğunu (Akan, 2015), kapitalizmle birlikte bu ilişki yapısında bir ayrışmanın yaşandığını, iktisadın toplumdaki ayrılarak toplumsal yapının geri kalanına hakim olduğunu ifade etmiştir (Kitapçı, 2019). Polanyi, piyasa ve toplum ayrışmasına karşı çıkarak, ekonominin toplumsal ve kültürel bir bağlam içinde değerlendirilmesini savunmaktadır. Bu anlayış, ekonominin insan hayatındaki diğer boyutlarla etkileşim içinde olduğunu ve sadece piyasa kurallarına dayalı bir sistemle sınırlı kalamayacağını vurgulamaktadır (Bayrakdar, 2019). Örneğin Polanyi'ye göre insan maddi kazanç elde ederken bireysel çıkarını korumaktan ziyade, toplumdaki yerini, sosyal hak ve değerlerini korumak üzere hareket eder. Yani maddi zenginlik ancak bu amaçlara hizmet ettiği ölçüde değerlidir (Polanyi, 1986). Ahilik anlayışı da benzer bir sosyal düzenleme ve etik değerlere vurgu yapmaktadır. Ahilik, sadece bireysel çıkar odaklı ticaretin ötesinde, toplumsal dayanışma ve iş etiği değerlerini güçlendirmeye yönelik bir sistemdir. Ahilik, esnafın dürüstlük, adalet, dayanışma ve sosyal sorumluluk gibi değerlere önem vererek ticaret yapmalarını teşvik etmektedir.

Günümüzde küreselleşen dünyanın değişim ivmesi gittikçe artarken iktisadi yapı da bu değişimden nasibini almaktadır. Bu sebeple geçmiş toplumların sosyo-iktisadi yapısına uygun bir kurumun günümüzde, olduğu gibi uygulanması mümkün olmadığı gibi ahiliğin de hiçbir değişiklik yapılmadan günümüze aktarılması mümkün görünmemektedir. Geçmişteki toplumsal yapı, zihniyet dünyası, nüfus yoğunluğu ve daha küçük ölçekli kentler, ahiliğin var olmasında ve sürdürülmesinde önemli fonksiyonlar icra etmiştir. Ancak günümüzde bütün bu yapılar değişmiş, üretim-tüketim anlayışı baştan aşağı değişmiş, toplum bireyselleşmiş, kişisel çıkar ön plana çıkarılmış, nüfus artmış ve küçük kentler yerini büyük şehirlere bırakmış,

küçük pazarlar artık büyük AVM'lere dönüşmüştür. Ancak bütün bu değişimler insanlara mutluluk ve huzuru getirmemiştir. Nitekim haftanın ilk iş günü "Pazartesi Sendromu" olarak adlandırılmıştır. Dolayısıyla uzun yıllar topraklarımızda hüküm sürmüş olan ve insanın maddi ve manevi yönünü birlikte dikkate alan ahilik anlayışından günümüz iktisadi hayatı için alınacak önemli örnek uygulamalar olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda çalışmada, Mudurnu özelinde ahilik uygulamalarının tespit edilip, bu uygulamanın devamlılığının sağlanması adına neler yapılabileceğinin ortaya konması hedeflenmektedir.

Literatür İncelemesi ve Araştırmanın Metodolojisi

Literatür İncelemesi

Literatürde ahiliğin tarihini, yapısını, işlevini ve sosyoekonomik boyutlarını ele alan birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmada tüm literatüre yer vermek mümkün olmadığından daha spesifik bir literatür incelemesi yapılmıştır. Bu bağlamda konumuzla doğrudan ilgili olan çalışmalar; ahiliğin bilinirliği ve uygulanışı, ahilik ilkelerinin günümüze yansımaları ve ahiliğin günümüzdeki algılanış biçimi olmak üzere üç kategoride incelenmiştir.

İlk kategoride yer alan çalışmalardan Demir'in (2004) Kırşehir'deki ahilik üzerine yaptığı çalışmasında büyük işletmelerin küçük esnafların yerini almasıyla ahilik teşkilatının zayıfladığına dikkat çekilmiştir. Yazar, her yıl ahilik haftasında coşkulu kutlamalar yapılsa da ahilik geleneğinin esnaflar arasında giderek kaybolduğunu belirtmiştir. Akman (2006) ise Balıkesir'in köylerinde yaptığı çalışmasında, yeni esnafların ahilik terimini duyduklarını ancak uygulamalarını bilmediklerini, eski esnafların da bilgi düzeylerinin sınırlı olduğunu tespit etmiştir. Okumuş ve diğerlerinin (2018) Eskişehir'de yaptıkları çalışmasında ise ahilik uygulamalarının unutulmaya yüz tutsa da geleneğin, dükkanların besmele ile açılması, ahilik haftası kutlamaları gibi ritüellerle devam ettirmeye çalışıldığını gözlemlemiştir. Genel olarak yapılan çalışmalar, ahilik geleneğinin bilinirliğinin azaldığını ve özellikle esnafların bilgi düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir.

İkinci kategorideki ahilik ilkelerinin esnaflar tarafından uygulanışına ilişkin çalışmalardan biri olan Suzan (2021) tarafından Safranbolu'da yapılan çalışma, ahilik ilkelerinin ilçede hala etkili olduğunu göstermiştir. Nitekim çalışmada esnafların yardımlaşma, dayanışma, müşteriyi başka esnafa yönlendirme, kaliteli ürün satma gibi konularda hassas olduğu görülmüştür. Kaya (2020) tarafından Kapalıçarşı'da yapılan bir çalışma ise katılımcıların çoğunun ahilikten haberdar olmadığını ancak

esnafın yine de ahilik ilkelerine bağlı kaldığını ortaya koymuştur. Ancak, ahilik ile doğrudan bağdaştırılan yardımlaşma, dayanışma, dürüstlük gibi ilkeler, sadece ahiliğe has olmayıp evrensel ilkelerdir. Ahilik ile bağlantısı olmasa bile bir esnafın dürüst, hoşgörülü, sözüne sadık olması gibi ahlaki ilkelere bağlı olması gerektiği herkesin malumudur. Bu sebeple çalışmalardan çıkan sonuçlar itibarıyla çalışmaların doğrudan ahilik ile bağlantısı zayıf görünmektedir.

Ahiliğin insanların zihinlerinde oluşturduğu algı ile ilgili çalışmalardan biri olan Bağdaş (2018), Elazığ'da yaptığı araştırmada ahiliğin sadece ekonomik faaliyetleri olan bir esnaf teşkilatı olarak algılandığını tespit etmiştir. Oysa ahilik, bir esnaf teşkilatlanması olmasının yanında sosyal, kültürel, dini, askeri işlevleri olan çok yönlü bir yapıya sahiptir. Çalışmada katılımcıların ahiliğin bu işlevleri hakkında bilgi sahibi olmadığı vurgulanmıştır. Topal (2023) da Erzincan'da Mesleki Eğitim Merkezinde yaptığı çalışmada benzer sonuçlara ulaşmıştır. Korkmaz'ın (2022) çalışmada ise Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ahilik ile ilgili görüşlerine odaklanılmıştır. Öğretmenler, ahilikle ilgili eğitimin yetersiz olduğunu düşünmüşlerdir. Öğretmenler tarafından ahiliğin bir esnaf teşkilatı olmanın yanı sıra ahlaki değerleri bünyesinde barındıran, yardımlaşma, dayanışma ve dürüstlüğün önemsendiği bir kurum olarak algılandığı sonucuna ulaşılmıştır. Ahiliğin ayrıca İslam, Türk kültürü ve tarikat gibi kavramları da çağrıştırdığı belirtilmiştir.

Kategorize ettiğimiz çalışmalara ilaveten Mudurnu'daki ahilik uygulamaları üzerine yapılmış çalışmalar da mevcuttur. Örneğin Altunöz (2023) çalışmada Mudurnu'da ahilik uygulamalarının gelenek haline geldiğini ve günümüzde yansımalarının devam ettiğini vurgulamıştır. Ancak çalışmada anket veya mülakat gibi yöntem kullanılmaması eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Darı (2017) tarafından yapılan çalışmada ise anket tekniği kullanılarak müşterilerin esnaf ile ilgili düşünceleri ölçülmeye çalışılmıştır. Çalışmada Mudurnu'da ahilik değerlerinin halen huzuru, nizamı ve bütünlüşmeyi tesis ettiği vurgulanmıştır. Ancak literatürde Mudurnu esnafının düşünceleri üzerinden ahiliği inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bizim çalışmamız da literatürde eksik kalan bu kısmı doldurmaya çalışacaktır. Çalışma kapsamında Mudurnu esnafından ahilik hakkında bilgi sahibi olan kişilerle mülakat yapılmıştır. Böylece ahilik uygulamaları hakkında birinci ağızdan bilgi edinilmiştir. Çalışma, daha öncesinde literatürde direkt Mudurnu esnafı üzerinden ahiliği inceleyen bir çalışma olmaması nedeniyle hem özgün bir çalışma olup hem de literatüre katkı sunması açısından önemlidir.

Araştırmanın Metodolojisi

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi ve bu araştırma yöntemine ait olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Olgubilim, kişilerin tecrübelerini nasıl anlamlandırdıklarını incelemek ve olayları algılayış biçimlerini ortaya koymak için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Çapar-Ceylan, 2022). Veri toplama yöntemi olarak ise görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme, çalışmanın hedeflerine uygun veri toplamaya çalışan araştırmacıyla katılımcı kişi arasında soru-cevaba dayalı etkileşimli bir iletişim sürecidir (Salı, 2018). Katılımcının verdiği cevaplara bağlı olarak görüşme türlerinden yarı yapılandırılmış görüşme kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler kapsamında konunun akışına göre bazı sondaj sorular da sorulmuştur.

Esnafarla ilk olarak bir ön görüşme yapılmış, ön görüşme esnasında tanışılmış ve araştırmanın konusu, amacı, çerçevesi hakkında kendilerine bilgi verilmiştir. Görüşme için esnafardan izin istenmiş, olumlu cevap verenlerden randevu alınarak görüşme için tekrar gidilmiştir. Bu bağlamda 8 esnafla görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, 22.08.2023-10.10.2023 tarihleri arasında, yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşme süreleri, esnafın anlatımına bağlı olarak değişkenlik göstermekle beraber ortalama 36 dakika olarak tespit edilmiştir. Görüşme öncesinde esnafa gerekli bilgilendirmeler yapılmış, görüşme esnasında katılımcının müsaadesiyle ses kaydı alınarak sonrasında transkripsiyon edilmiştir.

Verilerin analizi için yazıya geçirilip kaydedilen görüşmelerin kodlama işlemi, nitel bir veri analiz programı olan Atlas Ti 8 programı ile yapılmıştır. Program aracılığıyla kodlar ve temalar oluşturulmuş, temalar sistematik olarak sunulmuştur.

Araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla görüşme öncesinde mülakat soruları bağımsız iki uzmana gönderilmiş olup görüşleri alınarak revize edilmiş, görüşmeler yapıldıktan sonra ise tema ve alt temaların uyumluluğu noktasında yine uzman görüşlerinden faydalanılmıştır. Görüşme sürecinden bahsedecek olursak, görüşmelere başlamadan öncelikle Mudurnu esnafından ahilik hakkında bilgi sahibi olduğu bilinen kişiler araştırılmıştır. Önce esnafın yönlendirdiği bu kişilere gidilmiş, ardından kartopu örneklem yöntemi kullanılarak onların yönlendirdiği esnafına gidilmiştir. Böylece elde edilen verilerin daha güvenilir olması hedeflenmiştir. İçerik analizi kısmında ise görüşme metinlerinde anlaşılmayan hususlar olduğunda katılımcılarla tekrar görüşme yapmak suretiyle katılımcı teyidine başvurulmuştur. Bu durum anlaşılmayan hususların netleştirilmesine ve çalışmada iç geçerliliğin artmasına katkı sağlamıştır.

Ayrıca çalışma için etik kurul izni gerektiği için 08.09.2023 tarihinde T.C. Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'na başvurularak 14.09.2023 tarih ve 282382 sayılı karar ile gerekli izin alınmıştır.

Araştırmanın Bulguları

Mudurnu, Bolu'nun güneybatısında yer alan küçük bir ilçedir. Coğrafi olarak iki dağ arasında korunaklı bir yerde olan Mudurnu, ahiliğin etkisiyle geçmişten günümüze sanatkar memleketi olarak bilinmektedir. Bu sebeple katılımcıların tamamının, el sanatları meslekleriyle meşgul olan esnaflardan olmasına özen gösterilmiştir. Katılımcılar; 2 terzi, 1 berber, 2 demirci, 1 ayakkabıcı, 2 iğne oyacıdan oluşmaktadır. Cinsiyet dağılımına bakıldığında 6 erkek, 2 kadın esnafla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Kadın esnaflarla da görüşülmesi, ahilik kurumuna yönelik bakış açısında cinsiyetin etkisinin olup olmadığının, bir başka ifadeyle erkek ve kadınların verdikleri cevapların mukayese edilmesi, anlaşılması açısından önemlidir. 2 iğne oyacı kadın, diğer meslek grupları erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların yaş ortalaması ise 63'tür. Yaş ortalamasının yüksek olması, genç esnafların ahilik hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmamalarından kaynaklanmaktadır. Araştırmanın çalışma grubuna ilişkin demografik bilgiler Tablo 1'de verilmiştir:

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Katılımcılar	Meslek	Yaş	Cinsiyet
Esnaf 1	Terzi	69	Erkek
Esnaf 2	Berber	76	Erkek
Esnaf 3	Demirci	66	Erkek
Esnaf 4	Terzi	76	Erkek
Esnaf 5	İğne Oyacı	42	Kadın
Esnaf 6	İğne Oyacı	48	Kadın
Esnaf 7	Demirci	59	Erkek
Esnaf 8	Ayakkabıcı	69	Erkek

Mudurnu esnafı ile yapılan mülakatlar sonucu elde edilen bulgular, 6 ayrı temada sınıflandırılmış ve bu temaların her biri ayrı birer başlık olarak analiz edilmiştir.

Ahiliğin Zihinlerde Çağrıştırdığı Anlam

Katılımcılara ahiliğin kendileri için ne anlam ifade ettiği sorulduğunda genel olarak bu soruya ahilik ilkeleri bağlamında cevap vermişlerdir. Cevaplar incelendiğinde doğruluk ve dürüstlük kavramının, tüm katılımcıların ortak cevabı olduğu görülmüştür. Bunun dışında esnafların tamamı farklı bir ilkeye vurgu yaparak ahiliği tanımlamışlardır. Esnaf 1, diğerkamalık ilkesini öne çıkarmış; Esnaf 2, saygı kavramıyla ahiliği anlatmıştır. Esnaf 3, faize vurgu yaparak helal kazancın ahilik için önemine işaret etmiş; Esnaf 4, dayanışma kavramına; Esnaf 5, emek kavramına; Esnaf 6 ise kanaatkarlık ilkesine vurgu yapmış; Esnaf 8, liyakat ilkesini öne çıkarmıştır. Esnaf 7 ise birden fazla ilkeye vurgu yaparak ahiliği; “Ahilik; temizlik, dürüstlük, güzel esnaflık, ticaretinde hileli mal satmamak, özürü mal satmamak, müşteriye kandırmamak...” cümlesiyle tanımlamıştır.

Katılımcıların verdikleri cevaplardan da anlaşıldığı üzere ahilik hakkında tek bir tanım bulunmamakta, herkes için ahilik farklı bir anlam ifade etmektedir. Bu da ahiliğin dar çerçeveli değil, bilakis kapsamlı bir teşkilat olduğunu göstermektedir. Nitekim bu özelliği sebebiyle geçmiş İslam toplumları ahilik teşkilatından olabildiğince faydalanmışlar ve çarşı pazarın nizamını temin edebilmişlerdir.

Ahiliğin katılımcılar için ifade ettiği anlamın daha net anlaşılabilmesi için bu soruyla bağlantılı olarak katılımcılara ahilik ile ilgili unutamadıkları bir hatıra veya durum olup olmadığı sorulmuştur. Katılımcılardan yalnız Esnaf 8, aklına herhangi bir olay gelmediğini belirterek soruya cevap verememiş, diğer tüm katılımcılar ise biraz düşündükten sonra soruyu cevaplandırmışlardır. Örneğin Esnaf 1, 2009 yılında Türkiye'nin ilk Ahi Babası seçilen merhum Mehmet Şenkaya'nın törenini ve Mudurnu'da son gördüğü şed kuşanma törenini anlatmıştır:

Rahmetli Mehmet Abiyi Kırşehir'e götürmüştük. Dönemin Başbakanı Erdoğan, şed kuşatmıştı. Biz çıraaktık. Rahmetli Şeref Abi izin istedi. İzin nedir? Usta müsaade ederse dükkan açılırdı. Yok, açamazsın dedikten sonra ebedi çalışacak artık. Cuma günü şed kuşatıldı. Ona dua edildi. Arkadaşlardan ona kimisi mezura hediye etti. Cetvel, çizgi taşı hediye eden oldu. Öyle dükkan açıldı. O Şeref Abinin şed kuşanması sondu benim gördüğüm... (Esnaf 1).

Kadın esnaflardan Esnaf 5, iğne oyası işinde yapamadığı bir ürün hakkında onu yapabilmek için gösterdiği mücadeleyi anlatmış, Esnaf 6 ise Mudurnu esnafı tarafından sahiplenildiğinden duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Esnaf 7, araştırmacıya dükkanındaki defolu ürünleri göstermiş ve “Ben bunları müşteriye veremem” diyerek dürüstlük ilkesine vurgu yapmıştır.

Esnaf 2, Esnaf 3 ve Esnaf 4 unutamadıkları olaya karşılık ustalarıyla hatıralarını anlatmışlardır. Mesela Esnaf 2, konuyla alakalı ustasının kendisinin dürüstlüğü-nü test ettiğini şu şekilde anlatmıştır:

Ustamız bizi imtihan ederdi. Bazen müşteri yere para düşürürdü. Ustamız da ses etmezdi bakalım ne yapacak diye. Ben de alır tezgâhın üzerine koyardım. Ustam kendi yere bilerek para atardı. Onu da almazdım, tezgâhın üzerine koyardım. Böyle böyle epey para birikti. Sonra ustam bunların hepsini bana verdi. Çok sevinmiştim o zaman. Nerede göreceksin o kadar parayı. Çok mutlu olmuştum (Esnaf 2).

Esnafın çoğunluğunun, unutamadıkları olayda ustalarını hatırlamış olmaları, ustalarına karşı duydukları sevgi ve saygıyı göstermektedir. Bu da ahilikte usta-çırak ilişkisinin önemine işaret etmektedir.

Ahiliğin insanların zihinlerinde oluşturduğu algı ile ilgili literatüre bakıldığında Bağdaş (2018), Elâzığ'da yaptığı araştırmada, ahiliğin sadece ekonomik faaliyetleri olan bir esnaf teşkilatı olarak algılandığını tespit etmiştir. Ancak ahiliğin sosyal, kültürel ve dini anlamda çok yönlü işlevleri de bulunmaktadır. Katılımcılar, bu işlevler hakkında bilgi sahibi değildir. Topal (2023) ise Erzincan'da Mesleki Eğitim Merkezinde yaptığı çalışmada benzer sonuçlara ulaşmıştır. Yine Elâzığ'da yapılan bir başka çalışmada da KOBİ'lere uygulanan anket tekniği sonucunda ahiliğin sadece esnaf teşkilatı olarak bilindiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmacı, bireylerin bu algısının ahilik hakkında yeterli bilgi düzeyine sahip olmamalarını sebep olarak göstermiştir (Düşükcan-Bağdaş, 2019). Bizim çalışmamızda ise diğer çalışmaların aksine Mudurnu esnafının ahiliği, salt ekonomik faaliyetleri olan bir teşkilatın ötesinde görüldüğü anlaşılmaktadır. Mudurnu esnafı ahiliği, ahlaki ve insani ilişkileri düzenleyen bir kurum olarak görmekte ve sosyal hayat için ahiliği oldukça önemsemektedirler.

Ahiliğin Ritüelleri

“Tarihi Ahi Kenti” olarak isimlendirilen Mudurnu, birtakım ritüellerle ahiliği ilçede yaşatmaya çalışmaktadır. Katılımcılar, öncelikle ahilik ritüellerinin başında esnaf duasına vurgu yapmışlardır. Esnaf duası, her Cuma sala verildikten sonra esnafın dükkânlarının önüne çıkarak hep beraber âmin dedikleri bir ritüeldir. Mudurnu esnafı, yaklaşık 700 yıldır her hafta edilen bu duayı günümüze ulaştırmayı başarmıştır. Bu dua, ahiliğin ilçedeki en somut göstergelerindedir. Ayrıca bu duanın dikkate sayan bir özelliği vardır ki katılımcılar onu şu şekilde ifade etmişlerdir:

Esnaf duamız devam ediyor. Esnaf duamızda şöyle bir özelliğimiz var: Mesela biz Demirciler Çarşısında demirciler ayakta çalıştığı için esnaf duasını oturduğu yerde yapar. Ama orta çarşının esnafı ayakkabıcılar, terziler oturarak çalıştığı için ayakta dua yaparlar. Öyle bir farklılığımız var (Esnaf 7).

Duanın içeriğinde meslek pirleri zikredilerek Allah'a hamd edilmektedir. Mudurnu'ya has olan bu dua, araştırmacılar tarafından da gözlemlenmiş olup hem orta çarşıda ayakta hem de Demirciler Çarşısında oturarak duaya katılmışlardır. Duanın günümüze ulaşması çok değerlidir. Özellikle bu duayı görmek için turistik amaçlı ziyaretler yapılmaktadır.

Mudurnu'da yaşatılmaya çalışılan bir diğer önemli ritüel de şed kuşanma törenidir. Şed kuşanma, çırağın artık ustası tarafından icazet verilmesi sonucu kalfalığa ya da ustalığa geçiş merasimidir. Mudurnu'da şed kuşanma, uygulama şekline göre "destur alma" ya da "peştamal kuşanma" isimleriyle de bilinmektedir. Esnaf 4, şed kuşanmanın ayakkabıcılık, demircilik gibi mesleklerde önlük olduğu için peştamal kuşanma; önlüğü olmayan terzilik, berberlik gibi mesleklerde ise destur alma olarak ifade edildiğini anlatmıştır. Esnaf 2, kendi şed kuşanma törenini şu şekilde anlatmıştır:

Biz şed kuşanma töreni yaptık. Ustamız, 5 sene sonra sen artık öğrendin, ben sana destur vereceğim dedi. Bir Cuma günü dükkanın önünde topladık hocaları. Evden de dağıtmak için bir şeyler yaptırdı, getirdi usta. Bu, şu kadar benimle çalıştı, ben hakkımı helal ediyorum, bu mesleği öğrendi dedi. Oradakilerin ellerini öptük. Dua yaptılar. O zamana kadar hiç para vermezlerdi. Artık haftalığa geçtik (Esnaf 2).

Görüşülen esnaf, kendi gençlik yıllarında şed kuşanma törenini gördüklerini ancak günümüzde artık uygulanmadığını vurgulamışlardır. Bununla birlikte bu önemli ritüelin unutulmaması için her yıl Mudurnu'da şed kuşanma töreni gösterisi yapılmaktadır. Araştırmacı, şed kuşanma törenine katılarak gözlem yapmıştır. Bu gösteri, çarşı içerisinde ya da bir alanda herkesin görebileceği bir yerde yapılmaktadır. Usta olarak seçilen kişi, gerekli dua ve öğütleri yaparak, çırağa peştamal bağlamak suretiyle şed kuşanma ritüelini canlandırmaktadırlar.

Zikredilen ritüellerden farklı olarak Esnaf 3, her yıl Mudurnu'da kutlamaları yapılan Ahilik Haftasını örnek olarak göstermiş, Esnaf 1 ise yeni dükkan açılışındaki töreni anlatmıştır. Mudurnu'da dükkan açılışları, cuma günleri saladan sonra yapılan esnaf duasının hemen akabinde yapılmaktadır. Esnaf, açılış yapılacak dükkanın önünde toplanıp hep beraber dua etmektedirler. Bu önemli gelenek, günümüzde yaşatılmaya devam etmektedir. Esnaf 1, Esnaf 6 ve Esnaf 7 de bunlara ek olarak Ahi Baba seçimlerini vurgulamışlardır. Görüşmeciler, 2009 yılında Türkiye geneli ilk Ahi Babanın Mudurnu'dan çıktığını ve Bolu'da yapılan Ahi Baba seçimlerinde birçok kez Mudurnu esnafının seçildiğini ifade etmişlerdir.

Ahilik ritüelleri hakkında orta sandığı sorulduğunda ise bu uygulamanın günümüzde devam etmediği görülmüştür. Orta sandığı, bir yardımlaşma sistemidir.

Esnaf tarafından ortada toplanan yardım paraları, yaşlılıktan ya da hastalıktan dolayı çalışamayacak bir esnafa, esnafın dul kalan eşine ya da ihtiyaç sahibi herhangi birine harcanmaktadır (Aytekin, 2018). Mudurnu esnafı tarafından “orta parası” olarak da bilinmektedir:

Orta sandığı derken Ramazanlarda orta parası toplanırdı. Her iki çarşıda da toplanırdı. Mesela bizim çarşıda, örnek veriyorum 1.000 lira toplandı. Bu para, esnaflardan ihtiyacı olanların eşi, çoluğu çocuğu varsa ona yardım yapılırdı... (Esnaf 7).

Bu uygulama, şed kuşanma gibi katılımcıların kendi gençlik zamanlarında gördüğü ancak günümüze ulaşmayan bir ritüeldir. Esnaf 1 de orta sandığını anlatırken bunun faizsiz bir uygulama olması yönüne vurgu yapmıştır. Ayrıca orta sandığı parasından, geçmişte maaş almayan imam ve müezzin için de yardım yapıldığını ifade etmiştir:

Tabii, eskiden uygulanırdı. Camilerde görevli imam ve müezzin olurdu. Genelde müezzin caminin temizliğiyle ilgilenirdi. Bunlar o zaman memur olmadığından maaşsızdı. Esnaf, havuzda biriktirdikleri paradan senelik hocanın, müezzinin, caminin temizliğiyle uğraşanın, artı bekçilerin parasını temin etmeye çalışırdı. Esnafın 3-5 gün sonra senedi varsa oradan esnafa destek verilirdi. Tabi bu faizsiz olarak verilirdi... (Esnaf 1).

Konu hakkında kadın esnafın 30-40 yıl öncesine dayanan esnaflık hayatlarının olmamasından kaynaklı orta sandığını duymadıkları, erkek esnafın ise geçmiş yıllarda uygulamaya şahit oldukları görülmüştür.

Esnaf duası, şed kuşanma, dükkan açılışları gibi ritüeller, Mudurnu’da çok önem verilen uygulamalardandır. Mudurnu esnafı, bu ritüellerle ahiliği ilçede canlı tutmayı hedeflemektedir. Daha özelde ise esnaf duasının ve dükkan açılışlarının gayesi, dua için değerli bir vakit olan Cuma günü sala ile ezan arası seçilerek Allah’a verdiği nimetlere karşılık şükretmek ve dükkanlara bereket ihсан olması için niyazda bulunmaktır. Gerçek anlamda devam etmeyen şed kuşanma töreninin tiyatral olarak da olsa devam ettirilme gayreti ise ahiliğin temeli olan usta-çırak meselesine vurgu yapmak içindir.

Bütün bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere Mudurnu’da ahilik ritüellerinin pek çoğu halen devam etmektedir. Aynı tespiti Altunöz’ün (2023) çalışmasında da görüyoruz. Kırşehir’de de ahilik kutlamalarının coşkuyla yapıldığı, her yıl ekim ayında ahilik konseptli özel tören ve etkinlikler düzenlendiği, bununla birlikte ahilik törenlerinden en önemlisinin şed kuşanma töreni olduğu vurgulanmıştır (Demir, 2004). Mudurnu’daki ritüellerde ise her hafta cuma günü yapılan esnaf duası ön plana çıkmaktadır. Balıkesir’de ahilik üzerine yapılan araştırmada şed kuşanma töreninin bilinmediği, sadece çok yaşlı ustalardan duyulduğu ortaya çıkmıştır. Bunun

yanında esnaf arasında pir inancının varlığını sürdürdüğü belirlenmiştir (Akman, 2006). Bizim çalışmamızda da esnaf arasında pir inancının devam ettiği görülmüştür. Bu inancın bir göstergesi olarak Mudurnu'daki dükkanların önünde esnaf pirlerinin tanıtıldığı levhalar bulunmaktadır. Genel olarak literatürde, ahilik ritüellerinin bazı yerlerde kısmen varlığını devam ettirdiği anlaşılmakla birlikte hemen hemen bütün bu ritüellerin günlük hayata entegre şekilde bir arada uygulandığı bölgenin Mudurnu olduğunu söylemek mümkündür.

Ahilikte İnsan İlişkileri

Ahilik kültürü, içtimai hayatın tamamını kapsayan bir kültürdür. Bu nedenle ahilikte, üyelerin eğitimine çok önem verilmiştir. Eğitimler; mesleki, askeri ve dini eğitimin tamamını kapsamaktadır. Eğitim iki kısımdır: İlki, ustanın sanatın inceliklerini öğrettiği iş başında verilen, ikincisi ise çırağın dini ve ahlaki olarak en iyi şekilde yetişmesi için verilen eğitimidir. Buna bizzat uygulama ile örnek olma, öğüt verme, yönlendirme, telkinde bulunma gibi eğitim metotları örnek gösterilebilir (Aytekin, 2018). Çalışmamız kapsamında ahilikte öğrenilen edep ve adabın esnaf üzerindeki yansıması, araştırmaya dahil edilmiştir. Mudurnu esnafının insanlarla olan iletişimi; esnaf-esnaf ilişkisi, esnaf-müşteri ilişkisi ve usta-çırak ilişkisi olmak üzere üç kategoride incelenmiştir.

Esnaf-Esnaf İlişkisi

Uluslararası ticaret hacminin genişlemesi ve teknolojik gelişmelerle birlikte "rekabet" kavramı ortaya çıkmıştır (Yertüm, 2017). Sanayi Devrimi, refah iddiasıyla ortaya çıkan serbest rekabetin refah oluşturmeyen zenginlikler üretebileceğini ispatlamıştır (Delice, 2018). Toplum genelinde refahı getirmeyen zenginlikler, zengin-fakir arasında uçurum oluşturarak yıkıcı sonuçlar doğurmuştur. Bu yıkıcı rekabetin sonuçlarının bedelini ise tüm toplum ödemektedir. Ahilikteki esnafın ilişki biçimine bakıldığında bugünkü yıkıcı rekabetin olmadığı görülmektedir. Ahilikte esnafın kullandığı erdemi temsil eden "Komşum siftah yapmadı, ondan al" ifadesi, serbest rekabet ortamında "Bana gel, sana daha iyisini, daha ucuza vereyim" tutumuna dönüşmektedir (Delice, 2018).

Esnafın birbiriyle ilişkisi, katılımcılara soru olarak yöneltildiğinde farklı cevaplarla karşılaşılmıştır. Esnaf 1, eski esnaf arasındaki sıkı yardımlaşma ve dayanışma duygusuna vurgu yaparak günümüz esnafı hakkında yorum yapmamayı tercih etmiştir. Buradan, kendisinin günümüz esnaf ilişkilerine dair olumsuz algısının olduğu intibai oluşmuştur. Esnaf 7 ise yine eskiye vurgu yaparak günümüzde artık

sanatkar kalmadığından dert yanmıştır. Dolayısıyla günümüzde böyle bir ilişkiden bahsedecek esnafın olmadığını vurgulamıştır.

Esnaf 2 ve Esnaf 3, eski esnafın insani bağlarının gücüne vurgu yaparak günümüz esnafından duydukları memnuniyetsizliği dile getirmişlerdir:

Eskiden iyiydi, şimdi iki kişi kaldık; kardeşimle ben. Şimdiki gençlerde hayır yok. Ağızda sigara selam veriyorlar. Onlar çıraklık görmedi çünkü. Ahilik falan bilmezler. 6 ayda berber olandan ne olur? Hey gidi. Evvelden esnaflar müşterileri birbirine yönlendirirlerdi. Şimdi o berbere gitme, bana gel diyorlar. Düzen bozuldu... (Esnaf 2).

...Eskiden esnaf ben siftah yaptım komşum da yapsın diye ona gönderirmiş müşteriyi. Şimdi komşusunun müşterisini kendine çağırıyor. Şimdi hak, adalet kalmamış... (Esnaf 3).

Kalan 4 esnaf ise esnafın birbiriyle ilişkisinin iyi düzeyde olduğunu belirtmiştir. Mesela Esnaf 6 konuyla ilgili olarak şu ifadeleri kullanmıştır:

Genelde iyidir. Şahsi sıkıntılar olmadığı sürece iyidir. Zaten Mudurnu halkı manavdır. Halk uysal ve arabulucu konumdadır. Halkın genel yapısı böyledir. Sakinliği sever. Saygılılar... (Esnaf 6).

Katılımcıların yarısının, günümüz esnaf ilişkilerinden memnun olduğu, yarısının ise memnun olmadığı görülmüştür. Araştırmacının gözlemine göre kadın esnafın memnuniyet düzeylerinin daha fazla olduğu anlaşılmıştır. Bu durum, kadın esnafın erkekler kadar eski esnaflık hayatlarının olmamasına bağlanabilir. Araştırmanın geneline bakılınca erkek esnafın, kadın esnafa göre eski zamanla günümüz arasında daha fazla karşılaştırma yaptığı görülmektedir.

Geçmişte her esnaf grubunda yer alan kişiler, aynı tezgahtan, aynı eğitimden geçmiştir. Bu durum da her birinin birbiriyle olan iletişimini daha sıkı hale getirmiştir. Böylece ilişkiler, daha iyi bir zemine oturmuştur. Örneğin, bir berber ustalığa adım atacağı zaman 7-8 kişilik usta berberlerin sınavına tabi tutulmaktadır. Bu da o çırağın ustalarına karşı duyacağı saygıyı beraberinde getirmektedir. Ancak günümüzde usta-çırak ilişkisinin büyük oranda azalması, dükkan açmak için uzmanlık şartı aranmadığından isteyen kişinin istediği dükkanı bireysel olarak açması gibi sebeplerle bu ilişkiyi daha dar bir çerçeveye sıkıştırmıştır.

Esnaf-Müşteri İlişkisi

Günümüzde reklam sektörü, giderek artan rekabetin etkisiyle bazen ahlaki değerleri göz ardı ederek, tüketiciyi yanıltmaya ve manipüle etmeye yönelik çeşitli stratejiler geliştirmektedir. Ahilik anlayışı açısından bakıldığında ise ahiliğin, dürüstlük, şeffaflık ve güven esaslarına dayanan bir ticaret anlayışını temsil ettiği gö-

rılmaktadır. Reklam sektöründeki ahlaki sorunlar, tüketiciler arasında güvensizlik yaratarak uzun vadeli müşteri ilişkilerini tehlikeye sokabilir. Ahilik ise işletmelerin müşteri ilişkilerinde dürüstlük ve doğruluk ilkelerini benimsemelerini önerir. Bu bağlamda, ahilik değerleri günümüzdeki reklam sektöründe ve tüketim anlayışında etik bir pusula olarak kullanılarak, müşteri ilişkilerinin temelinde dürüstlük ve doğruluk prensiplerine odaklanılabilir.

Esnaf ile müşteri arasındaki ilişki de çalışmamızın önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Konu hakkında hem katılımcılardan bilgi alınmış hem de mülakatlar, doğası gereği esnafın dükkanlarında yapıldığı için araştırmacılar için gözlem yapma imkanı doğmuştur. Esnaf-müşteri ilişkisinde katılımcıların tamamı iyi ilişkilerden bahsetmişlerdir. Katılımcıların tamamı, iyi ilişkilerden bahsetmiş olmalarına karşın Esnaf 5 ve Esnaf 8 çok nadir de olsa istisna müşterilerin çıktığından bahsetmişlerdir:

Genel anlamda iyi. Ama nelerle karşılaşıyoruz biz. İstisnalar var. Bir olayı anlatayım ben sana. Şuradan 2 kişi geliyor. Bunlar cambaz. Hayvan alıp satıyorlar. Önümden geçiyorlar, beni fark etmediler. Ahıra girmişler, ayakkabıları gübre. Şunları boyattırayım şurada diyor. Öteki arkadaşı diyor ki "O kadar gübre var ayağında, ayıp olmaz mı?" "Parayla değil mi lan" dedi. Ayakkabısını boyadım normalde 10 lira, ben istedim 20 lira. "Niye böyle" dedi. "Sen parayla değil mi demedin mi o yüzden öyle" dedim. (Esnaf 8).

Esnaf 5 de emek verdiği bir ürünü küçümseyen müşteriye satış yapmadığını anlatmıştır. Esnaf 2, Esnaf 6 ve Esnaf 7 ise diğerlerinden farklı olarak esnafın, müşteriden bir olumsuzluk görseler bile ahiliğin gereği olarak alttan almaları gerektiğini belirtmişlerdir. Örneğin demirci esnafı olan Esnaf 7, müşterinin hatası yüzünden kargonun birkaç kez gelip gitmesi sebebiyle fazladan kargo ücreti ödemek suretiyle zarar etse de "Müşteri her zaman haklıdır" prensibi gereği müşterisini mağdur etmediğini şöyle ifade etmiştir:

Adam bana güvenmiş, trink parasını peşin göndermiş. Böyle hatalar arada olabilir. Bunları esnaf olarak sinemize çekmek zorundayız. İşte ahilik burada lazım (Esnaf 7).

Esnafın alttan alma düşüncelerinin, bir başka ifadeyle müşteri her zaman haklıdır anlayışını benimsemelerinin ahiliği yansıttığı görülmektedir. Hayatın olağan akışı içerisinde herkes aynı özellikleri gösterebilir; ancak zor zamanda farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Ahilik için de bu durum geçerlidir.

Usta-Çırac İlişkisi

Usta-çırac ilişkisi, ahiliğin temelini oluşturmaktadır. Ahilikte en önemli şey, insan yetiştirmektedir. Ahiliğin temelleri de çıraclık döneminde atılmaktadır. Ustayla çı-

rak arasındaki bağ ne kadar kuvvetli olursa o kadar sağlam bir ahi yetişmektedir. Konu hakkında usta-çırak ilişkisi sorulduğunda katılımcıların ustalarını büyük bir saygı ve özlemle andığı görülmüştür:

Eskiden eti senin kemiği benim denirdi. Ben çıraklık dönemimde 3 sene ustanın evinde kaldım. Ama bizim ustalarımız bizi çok iyi ve dürüst yetiştirdi. Her konuda nasihatler etti. Hocaya gönderdi hatim ettirdi. Bunu benim annem babam yapmadı, ustam yaptı... (Esnaf 3).

Demirci ustası Esnaf 7 ise babasının yanında çıraklık yapmıştır. Babasının çıraklarına karşı kendi çocuğundan daha hassas davrandığını anlatmıştır:

...Geçmiş dönemlerde babam çıraklara 5 lira verirdi. Bana 2,5 lira verirdi. Çıraklara 1 tane vurursa bize 2 tane vururdu. Ama onun o gün yetiştirmiş olduğu yetenekler, tecrübeler, sıkı disiplin, sıkıyönetim bugün bize ekmek oldu, ışık oldu. (Esnaf 7).

Esnafın anlatımına göre çıraklık yaşının 10-11 olduğu anlaşılmaktadır. O yaşta çırak olarak verilen bir çocuk, eğer evi köydeyse ustanın evinde yaşamaya başlamaktadır. O saatten sonra çocuk ustasını babası yerine koymakta, usta ise çırakını evladı gibi görmektedir. Hatta esnaf, ustalarını daha fazlası olarak gördüklerini anlatmışlardır:

Usta, anne babadan daha üstündür. Bayram sabahı namazdan sonra eve gitmeden ustanın yanına gidilip ustanın eli öpülürdü. Bayram günü sabah kahvaltısı ustanın evinde yapılırdı. (Esnaf 1).

Diğer esnaf da aynı duygu ve düşünceleri paylaşmaktadır. Usta ve çırak arasındaki bu sıkı bağ, ahiliği günümüze ulaştıran önemli bir etken olmuştur. Bununla beraber artık çırak yetişmemesi, ahiliğin devamı noktasında önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Balıkesir'in farklı köylerinde yapılan ahilikle ilgili bir çalışmada görüşme yapılan esnaf, eskiden aileler çocuğunu çıraklığa verirken "Eti senin kemiği benim" anlayışına hakimken, günümüzde ailelerin "Çocuğuma kaç para vereceksin?" diye sorduğunu belirtmişlerdir (Akman, 2006). Bizim çalışmamızda da görüşme yaptığımız esnaf, günümüzde ailelerin değişen bu anlayışından mustarip olduklarını ifade etmişlerdir. Mudurnu esnafı, ailelerin bu anlayışının usta-çırak ilişkisine büyük zarar verdiğini ve bu anlayış sebebiyle artık çırak yetişmediğini söylemişlerdir. Çırak yetişmemesinin ise sanatkarlığı yavaş yavaş bitirdiğini vurgulamışlardır.

Sosyal Hayatları

Mudurnu'nun küçük bir yerleşim yeri olması münasebetiyle herkes birbirinden kolayca haberdar olabilmektedir. Bu sebeple bir faaliyet yapılacağı zaman hızlı or-

ganize olmaktadırlar. Mudurnu esnafına da ekonomik faaliyetler dışında sosyal hayatları sorulduğunda aynı sonuç çıkmaktadır. Yalnızca Esnaf 5, bu konuda farklı düşünerek pandemiden sonra esnafın artık eski sosyalliklerini kaybettiğini ifade etmiştir.

Katılımcıların anlatımına göre eskiden esnafın çok sık bir araya geldikleri görülmektedir. Bu toplanmalar, Mudurnu'da "birikme" kelimesiyle ifade edilmektedir.

Birikme denilen bir şey yaparlardı. 10-15 günde bir toplanırlardı. Misafirler de olurdu. Misafirlere ikramlar yapılırdı. Eğlence yapılırdı. Sonra kimin durumu kötüyse ona yardım toplanılırdı... (Esnaf 4).

Diğer esnaf da bu birikme kavramından bahsetmişlerdir. Katılımcılar, birikme denmesinin anlamını haftalık ya da iki haftalık aralıklarla, sırayla birbirlerinde toplanmaları olarak açıklamaktadırlar. Günümüzde birikmenin esnafa has özelliği kaybolmuş olmasına rağmen köylerde bu uygulama devam etmekte ve bu toplanmalar yine "birikme" kavramıyla ifade edilmektedir.

Bunun dışında Mudurnu esnafının geçmişte ciddi manada belediyede faaliyet gösterdikleri görülmektedir. Esnaflardan oluşan bir müzik ekibinin olduğu, belediyenin bando takımını oluşturdukları ve hatta itfaiye ekibinin esnaflardan oluştuğu vurgulanmıştır:

...Eskiden saz ekipleri vardı esnaftan. Belirli yerleri vardı onların. Onların cümbüşçüsü, davulcusu, klarnetçisi vardı. Bunlar hep esnaftandı. Belediye bandosu bile esnaftan oluşurdu (Esnaf 8).

Çarşıdaki her şeyi demircilerin çırakları yapardı. İtfaiye kuruluşu yoktu doğru dürüst. Ben itfaiye erliği yaptım, belediyede kayıtlı olarak. Yangın oldu mu demirci çırakları hemen koşar giderdi... (Esnaf 3).

Literatürdeki bazı çalışmalarda ahilik kurumunun sadece ekonomik faaliyetler için bir araya gelmiş esnaf topluluğu olarak algılandığına vurgu yapılsa da bu algının ahiliğin var olduğu her bölge için aynı olmadığı görülmektedir. Nitekim ahiliğin sosyoekonomik etkilerini inceleyen bir çalışmada ahiler tarafından ziyafet toplantıları yapıldığı, halkı bir araya getiren "üç günler toplantısı" adını verdikleri toplantılar gerçekleştirildiği, dini ve sosyal içerikli kitapların okunduğu yaren sohbetlerinin düzenlendiği sosyal etkinliklerden bahsedilmiştir (Durak-Yücel, 2010). Buna ilaveten hem bizim hem de Darı'nın tespit ettiği üzere Mudurnu'daki ahilik değerleri de sosyal bütünleşmeyi güçlendiren değerler olarak karşımıza çıkmaktadır (Darı, 2017). Örneğin Mudurnu'da da esnaf tarafından yılda bir defa mesire alanında düzenlenen ve bütün halkın davet edildiği yemek ve sohbet organizasyo-

nu, haftalık esnaf duasının halka açık olarak yapılması ve halka yapılan ikramlar, yakın zamana kadar yapılan birikme toplantıları, Mudurnu'da ahiliğin sosyal hayata katkısını gözler önüne sermektedir.

Ahiliğin Günümüze Ulaşması ve Mudurnu'daki Geleceği

Yaklaşık 700 yıllık bir geçmişi olan ahiliğin, günümüze nasıl ulaştığı önemli bir konudur. Bu sebeple Mudurnu, ahilik açısından ehemmiyet kazanmaktadır. Mudurnu esnafının ahiliği temsil eden tek ilçenin Mudurnu olduğu iddiaları bulunmaktadır. Esnafın bu iddiası, sağlam bir zemine oturmaktadır. Nitekim Mudurnu, 2015 yılında UNESCO'nun Dünya Mirası Geçici Listesi'ne "Mudurnu Tarihi Ahi Kenti: Ahiliğin Tanıkları (Bolu)" ismiyle dahil olmuştur (UNESCO, 4 Ağustos 2023).

Mudurnu'da ahilik hakkındaki tüm bilgiler nesilden nesle şifahen aktarılmıştır. Bu sebeple ahiliğin günümüze nasıl ulaştığı ile ilgili bilgiler esnaftan alınmaya çalışılmıştır. Katılımcılar, ahiliğin günümüze ulaşmasını Mudurnu esnafının sanatkarlıktaki maharetine ve manevi sebeplere bağlamaktadırlar.

Mudurnu esnafının, geçmişte maharetleriyle çevre bölgelere nam saldıgı anlaşılmaktadır. Esnaf 1, Mudurnu esnafının sadece kendi ilçesinde değil, çevre ilçe ve beldelerde de pazar kurduğunu anlatmaktadır. Çevre yöredeki insanların pazar konusunda Mudurnu esnafından beklenti içerisinde olduklarını, Mudurnu esnafı gitmeden oralarda pazar kurulamadığını ifade etmiştir:

Esnaflık Mudurnu'dadır. Burası İpek Yolu'nda olduğu için buranın pazarcısı çevre ilçelere gitmedikten sonra oralarda pazar açılmazdı. Çünkü bütün mesleklerin esas özelliklerine sahip olan Mudurnu'dur. Ahiliğin merkezi onun için Mudurnu seçilmiş. İl olarak Kırşehir, ilçe olarak Mudurnu... (Esnaf 1).

Esnaf 1'in sanatkarlıkla İpek Yolu arasında kurduğu bağlantı, ayrıca değerlidir. Mudurnu, coğrafi olarak tarihi İpek Yolu üzerinde bulunmaktadır. Bu durum, Mudurnu'nun çok uğrak bir bölge olduğunu göstermektedir. İbn Battûta da Seyahatnâme'sinde, ziyaret ettiği Mudurnu için çok kalabalık bir yer olduğundan bahsetmiştir (İbn Battûta, 2004). Ticari anlamda da Mudurnu'nun hareketli olması, yerli halkın sanat konusunda kendisini geliştirdiğini ve sanatkarların dışarıya göç etmediği sonuçlarını doğurmaktadır. Evliya Çelebi de Mudurnu'ya uğramış ve buradaki iğne ve iğne oyacılığı sanatını Seyahatnâme'sinde uzun uzun anlatmıştır (Evliya Çelebi, 2006).

İğne oyası sanatıyla meşgul olan Esnaf 6 da bu konuda şifahen edindiği tarihi bir bilgiyi bize aktarmıştır:

Eskiden Nallıhan'a, Göynük'e buranın esnafı gitmezse pazar kurulmazmış. Buradan zanaatkarlar gidermiş. Şöyle bir rivayet var: Çin'den iğne göndermişler, biz daha güzel yapıyoruz diye. O zamanlar İpek Yolu varmış ya. Mudurnu da Çin'den gelen iğnenin içinden geçen bir iğne yapıp Çin'e göndermiş. O derece yani. Kayınvalidemin iğneleri bende duruyor. Şimdiki iğnelere benzemez onlar. Küçük ve kısadır (Esnaf 6).

Demirci ustası Esnaf 3, bizzat kendi mesleği ile ilgili maharetlerini şöyle anlatmaktadır:

Şimdi elektrikler falan çıktıktan sonra sanatın bir önemi kalmadı. Biz 2 demiri birbirine hiç elektrik olmadan kaynatırız. Ben balta yapıyorum mesela. Baltada 3-5 tane ek yeri var. Eskiden onları elektriksiz deler, büker, kaynatırdık. Muazzam uğraşrdık. (Esnaf 3).

Diğer katılımcılar da Mudurnu esnafının maharetlerini dile getirmişlerdir. Esnaf 2 ve Esnaf 6 ise ahiliği günümüze ulaştıran sebep olarak manevi sebepleri göstermişlerdir. Esnaf 2, Mudurnu'da metfun bulunan evliyalardan olarak bilinen Şeyhül İmran Veli ve Karaarslan Veli hazretlerinin Mudurnu'da olmasını ahiliğin devamına sebep olarak göstermiştir. Esnaf 6 ise halen devam eden esnaf duasını örnek göstererek bu duanın hürmetine ahiliğin burada yaşadığını savunmuştur. Esnaf 4 ise bunlara ilaveten başka bir açıdan bakarak Mudurnu halkının örf ve adetlerini koruyan geleneklerine bağlı bir topluluk olmasını sebep olarak göstermiştir.

Mudurnu'nun tarihi İpek Yolu üzerinde olması, Mudurnu sanatkarlarının işlerindeki maharetleri, manevi sebepler, Mudurnu halkının örfüne bağlı olması gibi durumların hepsi Mudurnu'da ahiliği günümüze taşıyan sebepler olarak okunabilir.

Ahiliğin son temsilcilerinin, bundan sonraki süreçte ahiliğin Mudurnu'daki geleceği hakkında ne düşündükleri önemli bir konudur. Bu sebeple katılımcılara ahiliğin Mudurnu'daki geleceğini nasıl gördükleri soru olarak yöneltilmiştir. Katılımcılar öncelikle soruyu, ahiliğin Mudurnu'daki önemli simgelerinden esnaf duası özelinde değerlendirmişlerdir:

Devam eder. Çünkü nesil geçtikçe duaya falan alışıyor. Şimdi sala verildi mi, kimse çağırmadan, herkes dua için dükkanın önüne çıkıyor millet (Esnaf 2).

Katılımcıların tamamı, esnaf duasının devamı konusunda olumlu düşüncelere sahiptir. Ancak diğer konularda aynı şekilde olumlu görünmemektedirler:

Çırak yetişmeyince devam edeceğine düşünmüyorum... (Esnaf 3).

Bundan sonra bitti gibi geliyor. Ahiliğin cevabını verebilecek bana bir adam göster. Yok ki... (Esnaf 7).

Erkek esnafların bu şekilde ümitsiz düşüncelerine karşın kadın esnaflar, ahiliğin devamı konusuna daha olumlu bakmaktadırlar. Esnaf 5, ahilik kültürünün

gelecek nesillere aktarılabildiği takdirde hatta her 10 esnaftan 1'inin bile bunu başarabildiği takdirde devam edeceğini düşünmektedir. Ancak bunu ifade ederken insanların artık bireyselleştiğini vurgulamış, bireysellik anlayışından toplumcu anlayışa dönüş yapılmasını tavsiye etmiştir. Esnaf 6 ise kendi mesleği olan iğne oycülüğünün geleceğinden bahsetmiştir. İğne oycülüğünün endüstriyel ürünlere yenik düştüğünü; ancak el emeğine Avrupa'dan ve Japonya'dan büyük bir ilginin olduğunu vurgulamıştır. Bu sebeple sanatkarlığın her zaman bir şekilde değer göreceğine işaret etmiştir.

Ahiliğin Mudurnu'ya Katkıları

Mudurnu, yüzyıllardır ahilik geleneğini yaşayarak ve yaşatarak günümüze ulaştırmış önemli bir ilçedir. Zamanımızda neredeyse Anadolu'da unutulmaya yüz tutmuş bir geleneğin temsilcisi olmanın getirdiği bazı katkılar olabilir. Ahiliğin ilçeye ne gibi katkılar sağladığı mülakat sürecinde katılımcılara sorulmuştur.

Esnaf 2, Esnaf 3 ve Esnaf 8 konuya, reklam ve tanıtım açısından bakmışlardır. Ahiliğin Mudurnu'nun reklamını yapacağını söylemişler ancak Mudurnu'nun reklamı meselesini alelade bir durum olarak görmüşlerdir. Esnaf 1, Esnaf 5 ve Esnaf 6 ise yine reklam açısından değerlendirdikleri konuyu, Mudurnu'ya turizm bakımından canlılık kattığı gerekçesiyle değerli görmüşlerdir.

...Geçen gördüm mesela pazarda. Turla gelmişler. Pazar arabalarını almışlar, doldurmuşlar. Buranın ekmeği çok güzeldir. O yüzden ekmeğe çok alıyorlar ve pazar alışverişi yapıyorlar... (Esnaf 6).

Yüzyıllardır bozulmadığı için merak konusu oluyor. Sadece Cuma duasını görmeye bile gelen çok insan var. Eminim ustaların yanında çıraklar olsa onu da görmeye çok insan gelir. Dışarıdan insanları çekiyor bu anlamda... (Esnaf 5).

Özellikle Mudurnu'daki ahiliğin önemli simgelerinden olan esnaf duasını görmek için tur şirketlerinin otobüs getirmesi, araştırmacı tarafından da gözlenen bir durumdur. Turistik amaçlı seyahatler dışında, siyasilere, bürokratların, haber ajanslarının da esnaf duasını görmeye geldikleri ve kayıt altına aldıkları görülmektedir.

Katılımcılar, ahiliğin esnafın itibarına da katkı sağladığını düşünmektedir:

Eski esnaflar malı satar, sonra parasını öderdi. Bu itibarı sağlamışlar eski esnaflar bakın. Adapazarı'nda ya da başka yerlerde bir ortamda Mudurnulu varsa herkes onu dinlerdi. O diyorsa doğrudur denirdi... (Esnaf 1).

Diğer esnaflar da aynı düşüncelere sahiptir. Katılımcılar, Mudurnu'yu sanatkar memleketi olarak tanımlamaktadırlar. Esnafın çevre bölgelere sağladığı itibar, burada maharetli sanatkarların yetişmesini sağlamıştır. Bu durum da ahiliğin Mudurnu'ya kattığı en önemli özellik olarak değerlendirilebilir.

Literatürde ahiliğin Mudurnu'ya huzur, güven ve toplumsal bütünleşme konularında önemli katkılar sağladığı belirtilmiştir (Altınöz, 2023; Darı, 2017). Bizim çalışmamızda ise esnaflar, ahiliğin Mudurnu'ya özellikle reklam ve turizm açısından fayda sağladığını ifade etmişlerdir. Bu bulgular, müşteri ve esnaf perspektiflerindeki farklılıkları ortaya koymasından önem arz etmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Anadolu'da yüzyıllarca varlığını sürdürmüş olan ahilik kurumu, günümüzde yok olmaya yüz tutmuş olmasına rağmen, bazı bölgelerde yaşatılmaya çalışılmaktadır. Mudurnu da ahilik geleneğini sürdüren önemli yerleşim yerlerinden biridir. Bu çalışmada Mudurnu'daki ahilik uygulamaları, esnafların gözünden ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre katılımcıların ahilik ile ilgili zihinlerinde canlanan en temel şeyin doğruluk ve dürüstlük olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte diğerkamlik gibi ilkelerin de önemli olduğu görülmüştür. Literatürde ahilik üzerine yapılmış çalışmaların bazısında, ahiliğin salt ekonomik faaliyetlerde bulunan esnaf topluluğu olarak algılandığı sonuçlarına ulaşılmıştır (Bağdaş, 2018; Topal, 2023; Düşükcan-Bağdaş, 2019). Ancak Mudurnu esnafı, bu algının aksine ahiliği, insanların birlik ve bütünlüğünü sağlayan ahlaki ilkelerle tanımlamıştır. Mudurnu esnafının bu yaklaşımı, ahiliğin doğrudan bir parçası oldukları için ahiliği iyi anlamış olmalarından ileri gelmektedir. Araştırmada ulaşılan bir diğer sonuç ise Mudurnu'da, birtakım ritüellerle ahiliğin günümüzde yaşatılmaya çalışılmasıdır. Her Cuma namazdan önce yapılan ahilik duası, en temel ritüel olarak karşımıza çıkmıştır. Esnaf duası olarak da isimlendirilen duada esnaf pirleri zikredilmektedir. Duanın Mudurnu'ya has olan bir özelliği, orta çarşıda ayakta (oturarak çalıştıkları için), Demirciler çarşısında oturarak (ayakta çalıştıkları için) yapılmasıdır. Bunun dışında ahilik haftasında, şed kuşanma töreninde, Ahi babalık seçimlerinde, dükkan açılışlarında ahilik ritüellerinin uygulanmaya devam ettiği görülmüştür. Literatürdeki çalışmalara bakıldığında ahilik ritüellerinin başka bölgelerde kısmen uygulandığı görülmüş (Demir, 2004; Akman 2006) ancak Mudurnu'daki kadar günlük hayata entegre bir şekilde uygulanan bir bölgeye rastlanmamıştır.

Çalışmanın önemli temalarından biri ahilikte insan ilişkileri olup bu tema altında esnafların müşterilerle, diğer esnaflarla ve çıraklarla olan ilişkileri tespit edilmek istenmiştir. Buna göre esnaf ile müşteri ilişkisinde ahilik anlayışından kaynaklı müşteri lehine bir anlayışın hakim olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İstisnalar olmakla beraber müşterinin olumsuz davranışlarına karşı esnafta “Müşteri her zaman haklıdır” anlayışının hakim olduğu görülmüştür. Günümüzde de Tüketici Hakları Kanunu, tüketicilere önemli haklar sağlamaktadır. Dolayısıyla ahilikte gönüllü olarak sürdürülen “Müşteri her zaman haklıdır” anlayışının günümüzde de kanun şemsiyesi altında devam ettiği söylenebilir. Esnafların birbiriyle ilişkisinde ayırıcı özellik görülmemiş, usta-çırak ilişkisinde esnafların bu ilişkiyi oldukça önemsedikleri anlaşılmıştır. Esnaflar, kendi ustalarını büyük bir saygı ve özlemle anmışlar, günümüzde çırakların yokluğundan dert yanmışlardır. İnsan ilişkileri olarak üst başlıkta topladığımız bu konu, literatürdeki Mudurnu üzerinde yapılan çalışma bulguları ile paralellik göstermektedir (Darı, 2017). İlgili çalışmada, Mudurnu esnafının büyük bir çoğunluğunun ahilik değerlerine bağlı olduğu ortaya konulmuştur. Bu değerlerin Mudurnu bölgesinde hala toplumsal kalkınmayı, huzuru, düzeni ve bütünleşmeyi sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Müşterilerin gözünden elde edilen bulgular, bizim çalışmamızda esnafla yapılan mülakatlar sonucunda da doğrulanmıştır. Ahiliğin gelecek nesillere aktarılmasını sağlayacak en önemli insani ilişki biçimi olarak usta-çırak ilişkisinden bahsedilebilir. Literatürde de Balıkesir’de yapılan bir çalışmada bu önemli meseleye özellikle dikkat çekilmiştir (Akman, 2006). Günümüzde farklı sebeplere bağlı olarak artık çırak yetişmemesi, ahiliğin sonraki nesillere aktarımını zorlaştırmakta, dolayısıyla ahiliği yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmaktadır.

Çalışma kapsamında Mudurnu esnafının iş hayatı dışında pandemi öncesine kadar oldukça aktif oldukları anlaşılmaktadır. Daha önceki zamanlarda esnaflar, itfaiyecilik, bando takımı gibi belediyede dahi aktif faaliyet gösterirken günümüzde bu durum azalmış; ancak esnaflar arası birikme (toplanma) faaliyetleri devam etmektedir. Bunun yanında Mudurnu esnafı tarafından düzenlenen halka yönelik yemek ve sohbet organizasyonu, haftalık esnaf duasının halka açık bir şekilde yapılması ve yapılan ikramlar, ahilik kültürünün toplumu birleştirici yönünü ve sosyal hayata katkısını gözler önüne sermektedir. Çalışmamızdan elde edilen sonuçlara göre Mudurnu’da devam edegelen ahilik kültürünün, literatürdeki diğer çalışmalarda da vurgulandığı üzere (Darı, 2017; Durak-Yücel, 2010) sosyal bütünleşmeyi güçlendirdiği anlaşılmaktadır.

Anadolu'da yüzyıllar boyunca faaliyet göstermiş ahilik kurumunun günümüzde faaliyetlerine kısmen de olsa devam ettiği sınırlı yerlerden biri de Mudurnu'dur. Katılımcılara Mudurnu'da ahiliğin devam etmesini sağlayan etkenin ne olduğu sorulduğunda katılımcılar bu durumu Mudurnu esnafının sanatkarlıktaki maharetine ve manevi sebeplere bağlamaktadırlar. Özellikle Mudurnu esnafının sanatkarlıktaki yeteneklerinin çevre bölgelere yayıldığı, bu sebeple göç veren değil göç alan bir bölge olarak kalan Mudurnu'da ahiliğin uzun yıllar sanatkarlar aracılığıyla yaşatıldığı anlaşılmaktadır. Mudurnu'nun tarihi İpek Yolu üzerinde olması da ahiliğin burada devam etmesinde önemli bir etken olarak karşımıza çıkmıştır. Ahiliğin Mudurnu'daki geleceği konusunda ise erkek katılımcılar ümitsiz görünmesine karşın kadınlar bu konuda daha iyimser görülmüştür. Ancak tüm katılımcıların ortak düşüncesi, diğer ahilik ilke ve uygulamalarının zamanla son bulma ihtimali olsa da ahiliğin önemli bir simgesi olan esnaf duasının varlığını devam ettireceği yönünde olmuştur. Ahiliğin Mudurnu'ya katkıları konusunda, geçmişte Mudurnu esnafının çevre bölgelerdeki esnafıya göre daha itibarlı olduğu tespit edilmiştir. Günümüzde ise genel olarak reklam ve tanıtım açısından olumlu katkılarının olduğu görülmüştür. Literatürdeki ilgili çalışmada, Mudurnu'daki ahilik, müşterilerin bakış açısından ele alınmış ve ahiliğin Mudurnu'ya huzur, güven ve toplumsal bütünleşme konularında önemli katkılar sağladığı vurgulanmıştır (Darı, 2017). Buna karşılık, bizim araştırmamızda esnaf, ahiliğin Mudurnu'ya özellikle reklam ve turizm açısından yarar sağladığını belirtmişlerdir. Bu bulgular, müşteri ve esnaf perspektiflerindeki farklılıkları gözler önüne sermesi açısından önemlidir.

Araştırma kapsamında esnafın ahilik hakkındaki düşünceleri değerlendirildiğinde geçmiş dönemlere göre Mudurnu'da ahiliğin gittikçe zayıfladığı anlaşılmaktadır. Ahiliğin gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan en önemli etken olan usta-çırak ilişkisindeki çırak ayağının artık olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum da ahiliği yok olmaya doğru itmektedir. Mülakatlar esnasında genç esnafın, konu hakkında bilgilerinin olmadığını ifade ederek araştırmacıyı yaşlı esnafa yönlendirmeleri, genç esnafın ahiliğe ilgi duymadığını ya da ahiliğin genç esnafa aktarılmadığını göstermektedir. Ahiliğin sürdürülebilirliği çırak yetiştirilmesiyle doğrudan ilişkilidir. Bunun için ahilik ilkelerini benimsemiş ustaların riyasetinde ahlaklı çırakların yetiştirilmesi önemlidir. Ancak günümüzde erken yaşta dükkanda çırak yetiştirmek pek mümkün olmadığı için bu işi okulların üstlenmesi bir çözüm olabilir. Nitekim henüz yeni olan Mesleki Eğitim Merkezleri, 1 gün kültür dersleri için okulda, 5 gün iş başında verdiği eğitimle bunu başlatmış durumdadır. Ustanın henüz ahilik kültürüyle yetişip yetişmediğine bakılmadığı için işin ahlak ve etik boyutunu okullar üstlenmektedir. Çırak, 3 yıllık eğitim süreci sonunda kalfalık, 1

yıllık daha eğitimin sonunda ustalık hakkı kazanmaktadır. Eğitim süresi sonunda öğrenciler bir sınava tabi tutulmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığının attığı bu adım çırak yetiştirmek için önem arz etmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığının attığı bu adım, ahilik için değerli olmakla beraber ahilik anlayışı yönünde geliştirilebilir. Çırakların, yanında işe gireceği ve usta öğretici belgesinin verileceği ustalara, ahilik ilkelerine uyma kriterleri getirilebilir. Çünkü usta, çırağın ahlaki eğitiminde önemli bir rol oynamaktadır. Yine herkesin belgelendirilmeye çalışılması anlayışından vazgeçilerek işin niteliğine önem verilmelidir. Sınavların kriterlerinin, daha işin uzmanını seçmeye yönelik geliştirilmesi, usta sanatkarların ortaya çıkmasını sağlayacak, bu da üretimde kaliteyi getirecektir. Meslek örgütleri, tarihi tecrübelerden faydalanarak ahilik anlayışını günümüzde tekrar ticari ilişkilerde etkin kılabilir. Tarihte olduğu gibi ahilik anlayışı yeniden dini, ahlaki, sosyal açıdan yönlendirici bir güç olabilir. Var olan bu birikimin üzerine inşa edilecek yapılar, her türlü ticari ilişkide din-ahlak-hukuk zeminini daha da sağlamlaştıracaktır. Ayrıca, ahilik kültürünü devam ettirdiği bilinen Kayseri, Kırşehir gibi yerlerde esnaflarla yapılacak benzer çalışmalarla araştırma genişletilebilir ve unutulmaya yüz tutmuş bu önemli teşkilatın varlığını sürdürmesi adına birtakım öneriler geliştirebilir.

Son söz olarak, Mudurnu'da yüzyıllar boyunca varlığını sürdüren ahiliğin devamlılığı noktasında hem esnafa hem tüketicilere hem de ilgili kamu kuruluşlarına önemli işler düşmektedir. Esnaflar geçmişten gelen ahilik uygulamalarına önem verip mesleklerini iyi çıraklar yetiştirmek suretiyle devam ettirmekle mükelleftirler. Bu noktada MEB'in attığı adımlar önem arz etmektedir. Tüketicilere düşen vazife ise ahilik mensubu esnaflardan alışveriş yaparak onları desteklemektir. Ayrıca Mudurnu'daki bu uygulamanın reklamının doğru bir şekilde yapılması bölgedeki turizm faaliyetlerini de canlandıracaktır. Bu da ahiliğin devamlılığı noktasında önemli bir adım olacaktır.

Ahi Tradition with its Economic and Social Aspects in the Modern Period: A Study on Mudurnu

Yahya Ateş, Muhammed Emin Durmuş

Introduction

Today's understanding of production places profitability at its center and this focus has negative consequences on the well-being of a society. Along with this reality, the ahi organization comes to the forefront as an institution that brings together tradesmen and provides vocational and moral education. This can be considered an alternative model for today's economic system. It is important for economic transformation that the ahi organization is kept alive and examined especially in places like Mudurnu.

In the literature, there are studies on the ahilik in Mudurnu (Altunöz, 2023; Darı, 2017). In one of these studies, ahilik in Mudurnu was investigated through customers' eyes using the survey method, and in the other study, although personal interviews were included several times, ahilik practices were generally evaluated theoretically. To our knowledge, no study in the literature investigated the understanding of ahilik of Mudurnu tradesmen through the tradesmen's eyes. Thus, to address this gap in the literature, semi-structured interviews were conducted in this study with tradesmen who adopted ahilik from Mudurnu tradesmen, and the understanding of ahilik in Mudurnu was investigated.

@ Master Student, Sakarya University, yahyatess@gmail.com

ID 0000-0001-5552-3982

@ Assoc. Prof., Sakarya University, muhammeddurmus@sakarya.edu.tr

ID 0000-0003-2468-8551

➔ Ateş, Y., Durmuş, M. E., (2024). Modern Dönemde İktisadi ve Sosyal Yönleriyle Ahilik Geleneği: Mudurnu Üzerine Bir İnceleme. *İş Ahlakı Dergisi*, 17 (2), ss. 23-58.

✎ Research Paper

© İGİAD
DOI: 10.12711/tjbe/m4240
Turkish Journal of Business Ethics, 2024
isahlakidergisi.com

Received: 20.03.2024
Revised: 05.07.2024
Accepted: 02.08.2024
Online First: 04.09.2024

Conceptual Framework

Ahilik, the origin of the word “ahî” which means “brother” or “aki” denotes “generous” in old Turkish (Kazıcı, 1988), can be considered a concept that applies the discipline of work and morality within the scope of the master-apprentice relationship (Bayram, 2018).

As a result of rapid industrialization and capitalism, significant changes have been undergone in social conditions, understanding of exchange, means of production, and consumption habits. This has led to the dissolution of the traditional economic structure and the emergence of the modern economic system. Accordingly, norms such as social welfare, altruism, abstinence, and justice, which were dominant in the ahilik, have been replaced by individual interests, greed, profit maximization, and competition (Ülgener, 1984). To minimize the problems with the modern economy, there is a need to restructure moral and social values and strengthen social solidarity and justice (Ülgener, 1981). In this context, the ahilik culture can be seen as a crucial source of inspiration in the search for solutions to modern economic problems.

Literature Review and Research Methodology

Literature Review

The studies in the literature that are directly related to our subject are analyzed in three categories: the awareness and implementation of ahilik, the reflections of the principles of ahilik to the present day, and how ahilik is perceived today. Studies in the first category (Demir, 2004; Akman 2006; Okumuş et al., 2018) showed that the awareness of the ahi tradition has diminished. Studies in the second category revealed that most of the participants were not aware of ahilik, but the tradesmen still adhered to the principles of ahilik (Suzan, 2021; Kaya, 2020). In the third category, the ahilik was perceived only as an artisan organization with economic activities (Bağdaş, 2018; Topal, 2023).

In addition to these studies reported above, two studies in the literature examined ahilik in Mudurnu (Altınöz, 2023; Darı 2017). Interviews were conducted in the relevant studies; however, to our knowledge, no study in the literature examines ahilik through the experiences of Mudurnu tradesmen. Thus, our study is both original and crucial in terms of contributing to the relevant literature.

Research Methodology

In this study, the qualitative method within the phenomenological design was used. The interview was also used as the data collection method. A total of eight tradesmen were interviewed. Atlas Ti 8 program was used for data classification and analysis. To ensure the validity and reliability of the present research, expert suggestions were considered regarding the terms of the compatibility of the interview questions before the interview and the themes and sub-themes after the interviews.

Findings

Mudurnu has been known as the hometown of artisans from the past to the present, with the influence of ahilik. Thus, precision was taken to ensure that the participants were artisans engaged in handicraft professions.

The findings were obtained after the interviews with Mudurnu artisans and then classified into six different themes; each of these themes was analyzed with a separate title.

The Meaning of Ahilik in Minds

When the tradesmen were asked what ahilik meant to them, they responded within the framework of the principles of ahilik. The artisans, who mostly emphasized the principle of honesty, defined ahilik with concepts such as altruism, self-sufficiency, labor, halal earnings, and solidarity. Contrary to the findings in the literature (Bağdaş 2018; Topal 2023; Düşükcan-Bağdaş 2019), this approach of Mudurnu shopkeepers is based on their profound understanding of the ahilik culture since they have first-hand experience.

Rituals of Ahilik

In Mudurnu, various rituals are carried out to keep the ahilik alive. Among the rituals, the participants especially drew attention to the artisan prayer. Mudurnu tradesmen have managed to maintain this prayer, which has been held every week for about 700 years.

In addition, the shedding ceremony, which is tried to be kept alive in Mudurnu, the annual ahilik week, shop openings on Fridays, the annual ahi baba elections, and the signs in front of the shops describing the artisan pirs are among other important ahilik rituals described by the participants.

Human Relations in Ahilik

The relationships of Mudurnu artisans with people were analyzed in three categories: artisan-artisan, artisan-customer and master-apprentice.

It was determined that half of the participants were satisfied while the other half were unsatisfied with the relationship between the tradesmen. Secondly, in the tradesmen-customer relationship, all of the participants mentioned good relations. They argued that despite customers' negative attitudes, the understanding that "the customer is always right" should be adopted. In the third category, the participants stated that the master-apprentice relationship constitutes the basis of the ahood; however, the fact that apprentices are no longer trained has gradually ended the artisanship.

Social Life

The tradesmen who belong to the ahi organization play a unifying role in society. While the institution of ahi organization is perceived in the literature as a community of tradesmen who came together only for economic activities, our study reveals the contribution of ahi organization to social life. Practices such as accumulation, food ceremonies, and shad girding processions performed by tradesmen are important due to their contributing roles to the unity and solidarity of the people of Mudurnu.

Reaching the Present Day and the Future of Ahilik in Mudurnu

Participants claim that Mudurnu is the only representative of the ahi organization at the district level today. This claim of the artisans is based on solid ground. Mudurnu was included in UNESCO's Tentative List of World Heritage Sites in 2015 as "Mudurnu Historic Ahi City: Witnesses of Ahi (Bolu)" (UNESCO, August 4, 2023).

In general, the participants attributed the survival of ahilik in Mudurnu after about 700 years to the skills of the artisans. Although men seem hopeless about the continuation of the ahi organization in Mudurnu, women are optimistic. Although ahilik has lost its institutional existence, its values are still being preserved in Mudurnu.

Contributions of Ahilik to Mudurnu

Most participants think that ahilik contributes to Mudurnu in terms of advertising and promotion; however, this situation is not considered to be significant. In the

literature, it has been stated that the *ahi* has made significant contributions to Mudurnu in terms of peace, trust and social integration (Altınöz, 2023; Darı, 2017). In our study, it was understood that the shopkeepers think that the *ahidism* provides benefits to Mudurnu, especially in terms of advertising and tourism.

Conclusion and Recommendations

In Mudurnu, the tradition of *ahilik* is trying to be kept alive. In this study, *ahi* practices in Mudurnu are discussed from the perspective of tradesmen.

In the literature, it has been concluded that *ahilik* is perceived only as a community of tradesmen engaged in economic activities (Bağdaş, 2018; Topal, 2023; Düşükcan-Bağdaş, 2019). Contrary to this perception, Mudurnu tradesmen define *ahilik* with moral principles that bring people together. This perspective of Mudurnu tradesmen that is indicated in our study comes from the fact that they have a deep understanding of *ahilik* because of their first-hand experience. Another result of the research is that in Mudurnu, *ahilik* is tried to be kept alive today through some rituals. *Ahi* prayer is the most basic ritual. Apart from this, rituals such as the ceremony of wearing the shed, the *ahi* fatherhood elections held every year, and the opening of shops on Fridays with prayer are among the findings. When it comes to human relations, it is concluded that an understanding in favor of the customer is dominant between the tradesmen and the customer due to the understanding of *ahilik*. No distinctive feature was observed in the relationship between tradesmen and the master-apprentice relationship. It was understood that tradesmen attach great importance to this relationship. When the social lives of the artisans are examined, it has been realized that the *ahi* culture that continues in Mudurnu strengthens social integration. The participants indicated that the factors that enabled the continuation of the *ahilik* culture in Mudurnu were the skills of Mudurnu artisans in craftsmanship and spiritual activities. In particular, it was understood that the skills of Mudurnu artisans in craftsmanship spread to the surrounding regions, and as a result of this, as Mudurnu remained as a region receiving migration, the *ahilik* was maintained through artisans for many years. Regarding the future of *ahilik* in Mudurnu, all participants agree that although other principles and practices of *ahilik* are likely to disappear over time, the artisan prayer will continue. The literature on the contributions of *ahilik* to Mudurnu claims that *ahiqi* has made significant contributions to Mudurnu in terms of peace, trust and social integration (Altınöz, 2023; Darı, 2017). However, our study reveals that shopkeepers think that

the ahilik has benefited Mudurnu especially in terms of advertising and tourism. These findings are significant in terms of showing the differences between customer and shopkeeper perspectives.

Today, professional organizations can resurge the understanding of ahilik in commercial relations by making use of historical experiences. As in history, the moral principles of ahilik can be a guiding force again in religious, moral and social terms. The structures built on this existing accumulation will further consolidate the religion-morality-law ground in all kinds of commercial relations. In addition, the research can be expanded with similar studies to be conducted with tradesmen in places such as Kayseri and Kırşehir, which are known to continue the ahi culture, and some suggestions can be developed to maintain the existence of this significant organization that is about to be forgotten.

Kaynakça

- Akan, S. (2015). Polanyi'nin modern iktisatın insan anlayışına eleştirileri. *İnsan ve Toplum*, 5(10), 93-112.
- Akman, M. (2006). Balıkesir yöresinden ahilikten kalma tören ve uygulamalar [Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Altunöz, S. (2023). Ahilik kurumu ve yansımaları: Bolu Mudurnu. *Alnteri Sosyal Bilimler Dergisi* 7(1), 19-34.
- Aydınlı, H. İ. (2004). Sosyo ekonomik dönüşüm süreci ve sanayi ötesi yaklaşımlar. *Kamu-İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 7(4).
- Aytekin, E. (2018). Tarihten günümüze fütüvvet ve ahilik. *Kayıhan Yayınları*.
- Balaban Sarı, J. (2018). Verilerin toplanması. A. Şimşek (Ed.), *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (s. 134-162). *Açıköğretim Fakültesi Yayını*.
- Bayrakdar, S. (2019). Kapitalizm krizlerinin Karl Polanyi penceresinden analizi. *Akademik Hassasiyetler*, 6(11).
- Bayram, M. (2018). Ahi Evren Hacı Nasirü'd-din Mahmud ve Ahi teşkilatının kuruluşu. *Çizgi Kitabevi*.
- Berzah, M. Ç. ve Çakır, M. (2015). İş hayatında maneviyat yaklaşımı ne vaadediyor? *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 13(26), 135-149.
- Ceylan Çapar, M. ve Ceylan, M. (2022). Durum çalışması ve olgubilim desenlerinin karşılaştırılması. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 295-312.

- Ceylan, K. (2013). Ahilik: Türk-İslam medeniyetinde dünyevi ve uhrevi sistem. T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kültür Yayınları.
- Çağatay, N. (1974). Bir Türk kurumu olan ahilik. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Çağatay, N. (1996). Türklerin tarihteki yeri ve milli özellikleri. Erdem, 8(23), 503-528.
- Darı, A. B. (2017). Bir sosyal bütünleşme aracı olarak ahilik. [Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Delice, G. (2018). İş kazalarına karşı en geçerli sigorta. M. K. Arıcan, M. E. Kala, Y. E. Aydınbaş (Ed.), IV. ahlâk şûrası insan, ahlâk ve iktisat (303-306). Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları.
- Dinçer, S., Aydın, K. ve Büyükbayram K. Y. (2021). Çalışma sosyolojisi açısından işyerinde maneviyat. Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 10(27), 338-362.
- Durak, İ. ve Yücel A. (2010). Ahiliğin sosyo-ekonomik etkileri ve günümüze yansımaları. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15(2), 151-168.
- Düşükcan, M. ve Bağdaş, O. (2019). Ahilik ilke ve uygulamalarının günümüz KOBİ'lerine yansımaları (Elazığ ili örneği). Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 18(70), 866-881.
- Ekinci, Y. (1991). Ahilik. Sistem Ofset Yayınevi.
- Evliya Çelebi. (2006). Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi. (Çev. S. A. Kahraman-Y. Dağlı). Yapı Kredi Yayınları.
- Göçer, K. (2017). Ahiliği potlaç kültürü üzerinden yeniden düşünmek. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 37, 465-476.
- İbn Battûta. (2004). İbn Battûta Seyahatnâmesi. (A. S. Aykut, Çev.). Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Karataş, A. (2017). Çok yönlü bir sivil toplum örgütü: Ahilik. Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 1, 1-20.
- Kazıcı, Z. (1988). Ahilik. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Cilt 1, ss. 540-542). TDV Yayınları.
- Kitapçı, İ. (2019). Piyasaları olan toplumdan piyasa toplumuna: Karl Polanyi'nin perspektifinden iktisat sosyolojisi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 24(4), 1089-1109.
- Köprülü, F. (1991). Osmanlı Devleti'nin kuruluşu. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ocak, A. Y. (1996). Fütüvvet. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Cilt 3, ss. 261-263). TDV Yayınları.

- Okumuş, E. vd. (2018) Ahilik kültürü ve günümüze yansımaları (Eskişehir örneği). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 5(8), 7-38.
- Örgeç, M. ve Günalan, M. (2011). İşyeri maneviyatı üzerine eleştirel bir değerlendirme. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(2), 51-64.
- Özkalp, E. ve Sungur, Z. (1997). Esnek üretim sistemleri ve post-fordist yaklaşımlar. Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13(1), 415-430.
- Polanyi, K. (1986). Büyük dönüşüm çağımızın siyasal ve ekonomik kökenleri (A. Buğra, Çev.). Alan Yayıncılık.
- Polatoğlu, S. (2017). Fütüvvet ve ahilik. İslam düşünce atlası. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Saklı, A. R. (2013). Fordizm'den esnek üretim rejimine dönüşümün kamu yönetimi üzerindeki etkileri. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 12(44), 107-131.
- Sayar, A. G. (2013). Osmanlı iktisat düşüncesinin çağdaşlaşması. Ötüken Yayınları.
- Şeker, M. (1996). Ahiliğin Anadolu'nun sosyal ve kültürel hayatındaki yeri. Erdem, 8(23), 599-620.
- Tabakoğlu, A. (2021). İslâm iktisadına giriş. Dergâh Yayınları.
- Uludağ, S. (1996). Fütüvvet. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 3, 259-261. TDV Yayınları.
- UNESCO Türkiye Milli Komisyonu. Unesco dünya mirası listesi. Erişim tarihi: 04.08.2023, <https://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-D%C3%BCnya-Miras%C4%B1-Listesi>
- Uslu, M. (1982). Ahi birlikleri ve loncalar. Milli Eğitim ve Kültür Dergisi, 4(14), 32-43.
- Ülgener, S. (1984). Darlık buhranları ve İslam iktisat siyaseti. Mayaş Yayınları.
- Ülgener, S. (2006). İktisadi çözümün ahlak ve zihniyet dünyası. Derin Yayınları.
- Ülgener, S. (2015). Zihniyet ve din. Derin Yayınları.
- Yertüm, U. (2017). Küreselleşmenin fordist-kitlesele üretim tarzına etkisi. Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 1(1), 67-87.
- Yılmaz, Y. ve Köse, G. (2022). Ahilik teşkilatı ve günümüzde üreticinin finansman bulma seçenekleri üzerine bir değerlendirme. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (73), 137-145.

Ek 1: Görüşme Soruları

1. Bize kendinizi tanıtır mısınız?
2. Ahilik sizin için neyi ifade ediyor?
3. Ahiliğin çevre il ve ilçelere nazaran Mudurnu'da devam etmesini neye bağlıyorsunuz?
4. Mudurnu'da yapılan ahilik ritüellerini anlatır mısınız?
5. Geçmişte ahilikte uygulanan orta sandığına benzer bir yardımlaşma sistemi uygulanıyor mu? Uygulanıyorsa nasıl işliyor?
6. Mudurnu esnafının birbirine karşı tutumu nasıldır? Esnaf arasında rekabet anlayışı nasıl işliyor?
7. Mudurnu esnafı ile müşteri arasındaki ilişkiyi nasıl değerlendiriyorsunuz?
8. Mudurnu'da usta-çırak ilişkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?
9. Mudurnu esnafının dürüstlük, dayanışma, cömertlik, helal kazanç gibi ahlaki ilkelere bağlılığını nasıl değerlendiriyorsunuz?
10. Mudurnu'da ahiler, ekonomik faaliyetlerin dışında ne tür faaliyetler yapıyorlar?
11. Esnaflık hayatınızda ahiliği özetleyen anlamlı bir olay yaşadınız mı? Yaşadıysanız anlatır mısınız?
12. Ahiliğin Mudurnu'ya katkıları hakkında ne söylersiniz?
13. Günümüz kapitalist dünyasında ahiliğin uygulanabilirliğini nasıl değerlendiriyorsunuz?
14. Mudurnu'da ahilik 13. yüzyıldan bu yana uygulanıyor. Bundan sonraki süreçte ahiliğin Mudurnu'daki geleceğini nasıl görüyorsunuz?